

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ І ФІНАНСІВ

Кафедра менеджменту, публічного управління та адміністрування

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення самостійної роботи дисципліни

«ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності: 073 «Менеджмент»

денної та заочної форм навчання

м. Кам'янець-Подільський
2024 рік

УДК 65.012.16 (083.13)

Укладач:

Лариса ЧОРНОБАЙ

доцент кафедри менеджменту, публічного управління
та адміністрування

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
(протокол № від « » 2024 р.)*

Рецензенти:

Наталя СЛАВІНА к.е.н., доцент кафедри менеджменту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Вікторія ГАВРИЛЮК к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем ЗВО «Подільський державний університет»

Методичні рекомендації до вивчення самостійної роботи дисципліни «Організація діяльності сільськогосподарського підприємства» для здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» /Лариса ЧОРНОБАЙ. Кам'янець-Подільський: ЗВО «ПДУ», 2024. – 71 с.

Методичні рекомендації призначено проведення самостійної роботи для здобувачів денної та заочної форм навчання з дисципліни «Організація діяльності сільськогосподарського підприємства». Розглянуто основні питання, які охоплюють зміст курсу, наведено плани самостійних занять, завдання для практичних занять, перелік питань курсу. Рекомендації спрямовані на формування та поглиблення знань та практичних навичок здобувачів.

© ЗВО «ПДУ», 2024

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка
2. Навчально-тематичний план курсу
3. Завдання для самостійної роботи по тематиці курсу
4. Запитання для підготовки до підсумкового контролю
5. Критерії оцінювання знань
6. Рекомендовані джерела інформації для вивчення курсу

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально- методичних засобів, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками завдань, комплектами індивідуальних семестрових завдань, практикумами, комп'ютерними навчальними комплексами, методичними рекомендаціями з організації СРС, виконанням окремих завдань та ін., які повинні мати також і електронні версії.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література.

Самостійна робота студента по вивченню навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в науково-технічній бібліотеці університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

Для забезпечення належних умов роботи студентів, у разі необхідності, ця робота здійснюється за попередньо складеним на факультеті графіком, що гарантує необхідну ритмічність СРС, а також можливість індивідуального доступу студента до необхідних дидактичних і технічних засобів загального користування. Графік доводиться до відома студентів на початку навчального семестру.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль разом із навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Індивідуальні завдання з дисципліни (реферати, розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи, контрольні роботи, що виконуються під час СРС (домашні контрольні роботи), сприяють більш поглибленому вивченню студентом теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань. Види індивідуальних завдань з певних навчальних дисциплін визначаються робочим навчальним планом. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються графіком, що розробляється випусковою кафедрою на кожний семестр. Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача. Наявність позитивних оцінок, отриманих студентом за індивідуальні завдання, є необхідною умовою допуску до семестрового контролю з даної дисципліни.

Форми, які застосовуються при самостійній роботі студентів при вивченні курсу «Організація діяльності сільськогосподарського підприємства»:

- опрацювання лекційного матеріалу та доповнення його деякими питаннями;
- поглиблення розглянутих проблем, які виносяться для більш детального вивчення на практичні заняття;
- аналіз ситуаційних завдань з дисципліни;
- підготовка доповідей з проблемного питання;
- опрацювання тестових завдань з кожної теми;
- підготовка до виконання модульної контрольної роботи.

Самостійна робота передбачає підготовку студентів до складання екзамену з цієї дисципліни.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ «ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА»

Тема 1. Розвиток земельних і майнових відносин в аграрній сфері

Тема2. Внутрішньогосподарські відносини в сільськогосподарських підприємствах ринкового типу

Тема3. Організація матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах.

Тема4. Організація транспортного, складського і енергетичного господарства.

Тема5. Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності аграрної продукції .

Тема6. Організація виробництва в галузях рослинництва

Тема 7. Організація овочівництва .

Тема 8. Організація садівництва і виноградарства

Тема 9. Організація виробництва і використання кормів

Тема 10. Організація підсобних виробництв і промислів

Тема 11. Організація зберігання, переробки та реалізації продукції сільськогосподарських підприємств.

3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПО ТЕМАТИЦІ КУРСУ (СРС)

Самостійна робота студентів формує в студентів уміння і навички самостійної пізнавальної діяльності, вона одночасно сприяє розвитку й інших структурних компонентів особистості. Крім того, працюючи самостійно, студенти учаться вирішувати задачі, виконувати вправи, ставити досліди.

Основними формами самостійної роботи студентів є:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання;
- опрацювання навчальної та методично-навчальної літератури;
- вивчення законодавчих і нормативно - правових актів, що регламентують сферу діяльності галузі загалом;
- опрацювання монографічної літератури та періодичних видань;
- підготовка до практичних занять;
- виконання вправ та розв'язування задач;
- робота з довідниками та статистичними матеріалами;
- виконання навчальних завдань та контрольних-тестових робіт;
- підготовка реферативних робіт та їх презентація;
- підготовка до підсумкового контролю.

Організація самостійної роботи повинна мати комплексний характер. Перелік питань, що виносяться на самостійне опрацювання, передбачені програмою курсу, але в умовах обмеження кількості годин аудиторної роботи не розглянуті на лекціях чи практичних заняттях. Проте їх опрацювання необхідне для повного опанування теоретичного навчального матеріалу.

Розрахункові завдання та ситуаційні вправи призначені для закріплення практичних навичок, методів, прийомів та інструментів валютних операцій.

Важливою формою контролю за виконанням самостійної роботи є написання реферату. Робота повинна мати творчий характер з елементами науковою пошуку, повинна спиратись на систематизовані теоретичні знання з вузлових питань курсу.

Під час виконання роботи слід пам'ятати, що її цінність залежатиме від висновків, які студент зробить самостійно, чи запропонує найбільш ефективні шляхи вирішення проблем, що досліджуються.

Основною проблематикою нині є: забезпечення систематичного підвищення урожайності зернофуражних і кормових культур та продуктивності сіножатей і пасовищ; постійного збільшення виробництва рослинницької продукції з розрахунку на гектар площі; високі темпи розвитку, вдосконалення ведення галузей сільського господарства для забезпечення максимального обсягу виробництва певних видів продукції при мінімальних затратах праці і коштів та максимальній прибутковості сільськогосподарських підприємств.

У вирішенні цих завдань велике значення мають раціональна організація всіх галузей сільськогосподарського виробництва, науково обґрунтоване планування економічного й соціального розвитку сільськогосподарських підприємств.

Етапи виконання роботи:

- обґрунтування вибору теми та складання плану роботи;
- підбір і опрацювання навчальної та монографічної літератури за темою;
- підбір та обробка статистичного матеріалу, що відображує практичний бік досліджуваного явища (за останні 3-5 років);
- написання і оформлення роботи;
- презентація роботи.

Тема 1. Розвиток земельних і майнових відносин в аграрній сфері .

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Мета реформування власності.
 2. Концепція та методи роздержавлення і приватизації матеріальних засобів виробництва, землі, об'єктів побуту, житла.
 3. Методика визначення часток майнових і земельних паїв у разі перетворення державної і колективної власності у приватну.
 4. Реформування сільськогосподарських підприємств у ринкові структури приватного типу.
- Грошова оцінка землі, її значення і функції у відтворювальному процесі.
6. Методика визначення грошової оцінки землі та її роль за орендних відносин.

Основні визначення:

Власність — історично визначена суспільна форма привласнення матеріальних благ, насамперед, засобів виробництва.

Приватизація - це зміна власника шляхом передачі або продажу на певних умовах державної власності колективам, акціонерам, кооперативам, приватним особам.

Роздержавлення - це перетворення державних підприємств у колективні, орендні, акціонерні, які не перебувають у державній власності.

Початкова ціна об'єкта приватизації - визначається виходячи з оцінки відносної вартості, зафіксованої на момент емісії приватизаційних паперів, основних фондів за вирахуванням їх спрацювання, фактичної вартості оборотних фондів та з врахуванням дебіторської та кредиторської заборгованості.

Пай - це своєрідний капітал, який за умови використання у виробничому процесі у вигляді засобів виробництва повинен приносити його власнику доход.

Майновий пай - це грошовий еквівалент трудового внеску працівника у створене колективне майно.

Базовий пай - це пай, який визначається в кількісному виразі станом на дату паювання майна в даному господарстві.

Прирістний пай - це та його частка, на яку збільшується визначений пай для працівників за рахунок щорічного приросту основних фондів.

Земельний кодекс України - основний документ земельного законодавства України, яким регулюються земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку усіх форм власності на землю і форм господарювання.

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для

виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково - дослідної та навчальної діяльності та розміщення відповідної виробничої інфраструктури. До земель сільськогосподарського призначення належать сільськогосподарські та несільськогосподарські угіддя.

Під сільськогосподарськими угіддями, як засобом виробництва в сільському господарстві, розуміють сукупність ділянок землі, які постійно або систематично використовуються з метою виробництва с.-г. продукції. До сільськогосподарських угідь відносяться: рілля; сінокоси і пасовища; багаторічні насадження.

Ріллею називаються земельні ділянки, на яких систематично вирощуються сільськогосподарські культури. Ділянки землі, які постійно використовуються для виробництва сіна називаються сіножатями, для випасання худоби - пасовищами.

Відношення окремих видів сільськогосподарських угідь до загальної їх площі називається **структурою сільськогосподарських угідь**.

Структурою сільськогосподарських угідь називається відношення окремих видів сільськогосподарських угідь до загальної площі землі.

Земельна реформа - це комплекс правових, економічних, технічних і організаційних заходів, здійснення яких має на меті удосконалення земельних відносин, перехід до нового земельного ладу, адекватного характерові регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки країни.

Мета земельної реформи - реформування земельних відносин і встановлення власності на землю громадян, колективів, держави.

Власність на землю - це право володіння, право користування і право розпорядження.

Право користування - це правомочність власника одержувати доходи від землі.

Право розпорядження - правомочність власника, за якою він визначає правову долю землі, тобто має право відчужувати її усіма дозволеними способами.

Земельний кодекс України - основний документ земельного законодавства нашої держави, яким регулюються земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку усіх форм власності на землю і форм господарювання.

Землі сільськогосподарського призначення - землі, що надані для потреб сільськогосподарського виробництва або призначені для таких цілей.

Землі населених пунктів - землі в межах міст, селищ міського типу, сільських населених пунктів, а також земельні ділянки для індивідуального житлового, гаражного і дачного будівництва, житлових, житлово-будівельних і дачно-будівельних кооперативів.

Землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико - культурного призначення - це землі заповідників, національних, зоологічних і дендрологічних парків, парків - пам'яток садово-паркового мистецтва, ботанічних садів, землі, що мають природні лікувальні фактори, землі, що призначені для організованого масового відпочинку і туризму населення.

Землі лісового фонду - землі, що вкриті лісом, а також не вкриті лісом, але надані для потреб лісового господарства.

Землі водного фонду - землі, що зайняті річками, озерами, водоймищами,

болотами, гідротехнічними та іншими водогосподарськими спорудами, а також землі по берегах водоймищ у межах захисних смуг.

Землі запасу - землі, що не передані у власність або не надані в постійне користування.

Грошова оцінка земель є основним економічним механізмом плати за землекористування та основою регулювання земельних відносин при оподаткуванні та укладанні цивільно-правових угод і належить до єдиної системи державного земельного кадастру

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо.

Експертна грошова оцінка земельної ділянки використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Які етапи пройшли в історичному розвитку форми та відносини власності?
2. Які основні принципи приватизації ?
3. Яке майно відноситься до об'єктів приватизації?
4. Що передбачає порядок приватизації державного майна?
5. Які форми землекористування існують в Україні?
6. За якими варіантами може проводитись розподіл землі на паї?
7. Що таке родючість та які її форми ?
8. Які особливості землі як основного засобу виробництва ?
9. Що таке сільськогосподарські угіддя та яка їх структура ?
10. Що таке земельна реформа та яка її кінцева мета ?
11. Що є основою формування і розвитку земельних відносин на землю?
12. Як здійснюється поділ земель відповідно до цільового призначення ?
13. У яких випадках припиняється право приватної власності на земельну ділянку ?
14. Від чого залежить розмір земельного податку або орендної плати, які сплачують власники землі та землекористувачі?

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Початкова ціна об'єкта приватизації визначається:

- а) виходячи з балансової вартості об'єктів приватизації;
- б) виходячи з оцінки відносної вартості зафіксованої на момент емісії приватизаційних паперів; основних фондів за вирахуванням їх спрацювання, фактичної вартості оборотних фондів;
- в) виходячи з фактичної вартості основних фондів (без врахування їх спрацювання) та фактичної вартості оборотних фондів;
- г) граничного строку довгострокової оренди землі.

Тест 2

Суб'єктами приватизації є:

- а) Фонд державного майна України та його регіональні відділення;
- б) Фонд державного майна України та його регіональні відділення;

- громадяни України; адміністративно-територіальні органи;
в) земельні ресурси, майно підприємств;
г) іноземні громадяни та особи без громадянства.

Тест 3

Продаж об'єктів приватизації та незавершеного будівництва здійснюється такими способами:

- а) на аукціоні; за конкурсом; на фондовій біржі;
б) через кооперативні об'єднання власників об'єктів приватизації;
в) через інвестиційні фонди; холдинги; інші фінансові посередники;
г) через договір між власниками (користувачами) ділянок.

Тест 4

Пай кожного селянина визначається:

- а) множенням кількості днів відпрацьованих ним в кожному з років розрахункового періоду на норматив нарахування паїв;
б) множенням його фонду оплати праці за весь розрахунковий період на норматив нарахування паїв;
в) множенням його фонду оплати праці за весь розрахунковий період на коефіцієнт трудової участі;
г) директором сільгосп підприємства.

Тест 5

Метою земельної реформи є:

- а) реформування земельних відносин і встановлення власності на землю громадян, колективів, держави;
б) оптимізація розмірів землекористування по суб'єктах землекористування;
в) забезпечення використання землі за цільовим призначенням;
г) раціональне і найбільш ефективне використання земельних угідь.

Тест 6

Зміст права власності на землю полягає в:

- а) праві володіння, праві користування, праві розпорядження;
б) праві використання землі на свій розсуд, але таким чином, щоб дані дії не суперечили чинному законодавству;
в) праві продавати земельні ділянки;
г) визначення зовнішніх кордонів господарства.

Тест 7

Земельний кодекс України регулює:

- а) земельні відносини між суб'єктами господарювання та державою;
б) земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель;
в) відносини на землю між юридичними особами;
г) економічну ефективність використання земель.

Тест 8

Суб'єктами права державної власності на землю виступають:

- а) державні адміністрації;
б) Ради народних депутатів;

- в) державні підприємства;
- г) директори господарств.

Тест 9

Принцип пріоритетності земель сільськогосподарського призначення полягає:

- а) у їх раціональному та ефективному використанні;
- б) у погодженні проектів землеустрою;
- в) у наданні їх насамперед для сільськогосподарських потреб;
- г) у забезпеченні зручного зв'язку господарства з зовнішніми центрами та внутрішньогосподарськими підрозділами.

Тест 10

Право приватної власності на землю посвідчується:

- а) державним актом;
- б) сертифікатом;
- в) рішенням місцевої ради
- г) нотаріусом.

Література:

1. Березівський П.С. Організація виробництва, прогнозування та планування в агропромисловому комплексі України: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. - К.: Ліра-К, 2015. - 440 с.
2. Организация сельскохозяйственного производства: Учебник / под. ред. М.П. Тушканова, Ф.К. Шакирова.-М.: ИНФРА-М, 2014.-292 с.
3. Закони України: “Про оренду землі”, “Про плату за землю”, “Про фіксований с.-г. податок”, Земельний Кодекс України, 2002 року.
4. Організація виробництва: Підручник /За заг. ред.П.В.Круша, В.І. Подвігіної, В.О. Гулевич В.О.- К.: Каравела, 2010.-536 с.
5. Организация сельскохозяйственного производства: Учебник / под. ред. М.П. Тушканова, Ф.К. Шакирова.-М.: ИНФРА-М, 2014.-292 с.

Тема 2. Внутрішньогосподарські відносини в сільськогосподарських підприємствах ринкового типу

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Формування внутрішньогосподарських виробничих і обслуговуючих підрозділів на постійній та тимчасовій основі.
2. Фактори, що зумовлюють створення внутрішньогосподарських підрозділів а постійній основі.
3. Організаційні форми підрозділів на постійній основі.
4. Тимчасові підрозділи.

Основні визначення:

Виробничі підрозділи аграрного підприємства - відділки, діляниці, ферми, бригади, ланки, що обслуговують господарство і служби, котрі прямо чи безпосередньо беруть участь у виробничому процесі.

Обслуговуючі підрозділи - виконують роботу по обслуговуванню основного і допоміжного виробництва. До них відносяться складське господарство,

транспортні цехи тощо.

При створенні системи внутрішньогосподарських підрозділів необхідно визначити їх склад, розміри. Основою формування внутрішньогосподарського підрозділу є ініціатива власника (власників) та заінтересованість працівників у самостійності й одержанні максимальних результатів діяльності.

Самостійність підрозділів забезпечується насамперед закріпленням за ними необхідних засобів виробництва та землі, а також правом самостійно розпоряджатися частиною амортизаційного фонду і прибутку, та правом при формуванні виробничої програми оперативно враховувати потреби ринку.

Існують різні підходи при формуванні підрозділів. Вони можуть функціонувати як цілі галузі, цехи, комплексні бригади, ланки, невеликі групи працівників із закріпленням за ними окремих культур, тваринницьких приміщень та ін. У середині великих первинних колективів можуть створюватися ланки за професійними ознаками.

Орендний підряд - це форма внутрішньогосподарських орендних відносин, за якої трудовий колектив організовує свою діяльність на умовах орендного підряду відповідно до орендного договору, разом з адміністрацією підприємства визначає зобов'язання щодо обсягів виробництва, тобто орендатори виконують замовлення орендодавця з виробництва продукції (надання послуг) і продажу її орендодавцю за обумовленими цінами.

Повна оренда - орендар набуває рівня самостійності окремого господарства, володіє правами юридичної особи, має самостійний баланс, розрахункові рахунки в банку.

Вільна оренда - передбачає лише формування основних засобів виробництва, які передаються в оренду, і визначення розмірів орендної плати за них, без визначення напрямів їх використання. При цій формі орендар самі формують виробничу програму (надання послуг чи інші види підприємницької діяльності), реалізують продукцію та послуги за власним рішенням на вільному ринку, орендодавцеві сплачують лише орендну плату, обумовлену в договорі, а придбання виробничих ресурсів здійснюють у різних постачальників (у тому числі і в орендодавця) за наперед укладеними договорами.

Орендна плата - це плата орендаря орендодавцеві за користування земельною ділянкою, майном. Її розмір повинен забезпечувати відтворення засобів виробництва, розширене відтворення виробництва, виконання зобов'язань перед державою, погашення кредитів, розвиток соціальної інфраструктури, відрахування у фонд соціального страхування.

Грошова сума орендної плати - плата, яка зазначена в договорі оренди та виплачується грошима. Кожному орендодавцю, залежно від частки в орендованому майні, залежно від його частки в орендованому майні, виплачується орендна плата у встановлений термін за платіжною відомістю.

Натуральна орендна плата - передбачає видачу, на суму орендної плати, продукції, яка вироблена, перероблена або придбана орендарем. В договорі зазначаються види продукції, якими орендар сплачуватиме орендну плату, а також погоджені обсяги та зафіксовані ціни. Кожна видача продукції в рахунок орендної плати оформляється накладною внутрішньогосподарського призначення.

Відробіткова орендна плата - передбачає надання, на суму орендної плати, різного виду послуг, перелік яких визначається в договорі або в процесі дії договору. В першому випадку в договорі фіксується сам перелік послуг, які надаються орендарем в якості орендної плати, та їх кількість. В другому випадку погоджуються ціни на послуги (за собівартістю, за ринковою вартістю тощо) і орендар повинен надати на суму орендної плати, зазначеної в договорі оренди, послуги згідно із заздалегідь погодженим переліком. Надання послуг оформляється накладною внутрішньогосподарського призначення.

Внутрішньогосподарським підрозділам надається право самостійно вирішувати питання кількісного складу, визначення внутрішньої структури виробництва, розподілу обов'язків, регулювання економічних відносин, організації взаємовідносин з іншими підрозділами та ін.

Організаційна самостійність внутрішньогосподарських підрозділів передбачає надання їм права вирішення питань щодо формування, визначення робочого й технологічного складу, розподілу заробітку, організації виробництва, зарахування і звільнення працівників.

Процес організації внутрішньогосподарських підрозділів включає ряд етапів: підготовчий (навчання кадрів, проведення організаційних зборів у колективах, вивчення передового досвіду, ознайомлення з методами роботи трудових колективів); організаційний (розроблення виробничої програми підрозділу, договірних відносин, обґрунтування чисельності працівників, визначення потреби в технічних засобах та інших ресурсах, підготовка статуту, розрахунок валового доходу); заключний (прийняття рішення про організацію внутрішньогосподарських підрозділів, вибори органів управління, укладання договорів, затвердження форм обліку і звітності).

До початку організації внутрішньогосподарських підрозділів доцільно розробити робочий план, в якому передбачити питання складання виробничої програми, визначення напряму економічних взаємовідносин, розрахунок внутрішньогосподарських цін, орендної плати, оплати послуг, застосування економічних санкцій та ін.

Формування внутрішньогосподарських підрозділів починаються з роз'яснювальної роботи,

навчання кадрів різних рівнів, визначення ролі і місця спеціалістів підприємства в нових організаційних формуваннях. Крім того проводиться аналіз господарської діяльності підприємства і всіх його підрозділів.

На основі виробничої програми формують чисельний склад внутрішньогосподарського підрозділу, визначають потрібну кількість технічних засобів, інших матеріальних ресурсів тощо. Це дозволяє обчислити госпрозрахунковий дохід по кожному підрозділу колективу, нормативи відрахувань на загальновиробничі і загальногосподарські витрати, а також на формування загальногосподарського прибутку.

Організаційні, правові й економічні основи нового методу господарювання закріплюються у відповідних Положеннях.

У підприємстві важливо створити систему взаємопов'язаних економічних інтересів для всіх підрозділів, при необхідності провести реорганізацію існуючої

організаційної структури.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Які етапи включає процес організації внутрішньогосподарських підрозділів ?
2. Що передбачає організаційна самостійність внутрішньогосподарських підрозділів ?
3. На основі чого формують чисельний склад внутрішньогосподарських підрозділів ?
4. Які функції виконують обслуговуючі підрозділи ?
5. Що означає принцип самопланування ?
6. Розкрийте сутність виробничої бригади в сільськогосподарському підприємстві.
7. Який взаємозв'язок існує при закріпленні земельних ділянок з територіальними умовами господарства?
8. За якими показниками визначають розміри бригад?
9. Назвіть орієнтовні розміри тракторно-рільничих бригад по зонах України.
10. Дайте характеристику форм внутрішньобригадної організації праці.
11. Поясніть економічну сутність підряду і дайте характеристику основних принципів формування і діяльності виробничих підрозділів, що працюють на колективному підряді.
12. Назвіть основні види підряду і охарактеризуйте кожен з них.
13. Поясніть сутність оренди як форми господарювання і назвіть вимоги сторін, які передбачені договором оренди.
14. Назвіть основні види оренди і дайте характеристику кожного з них.
15. Що таке орендна плата?
16. Як визначається розмір орендної плати в залежності від об'єкту і строків оренди?

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Координація та поділ праці є основною ознакою:

- а) виробничих бригад;
- б) виробничого процесу;
- в) організації виробництва;
- г) головним завданням процесу виробництва.

Тест 2

Що є основною виробничою одиницею у тваринництві?

- а) бригада;
- б) ферма;
- в) кількість голів худоби;
- г) площа виробничих приміщень.

Тест 3

Які види підряду існують?

- а) колективний, сімейний, індивідуальний;
- б) загальні, галузеві, структурні;
- в) поетапні та загальні;

- г) довгострокові, середньострокові та короткострокові.

Тест 4

Не є видом оренди:

- а) вільна оренда;
- б) цільова оренда;
- в) строкова оренда;
- г) змішана оренда.

Тест 5

Розміщення бригад планують за виробничим принципом, враховуючи розміщення сівозмінних масивів, а їх кількість визначають згідно з виробничим умовами при територіальній умові, що:

- а) у господарстві один великий населений пункт та декілька невеликих селищ;
- б) у господарстві є кілька майже однакових за розмірами населених пунктів;
- в) господарство має один великий населений пункт;
- г) господарство має декілька малих населених пунктів.

Тест 6

Якщо у господарстві один великий населений пункт та декілька невеликих селищ, то:

- а) кількість бригад визначається за кількістю і розмірами сівозмінних масивів і наявністю працездатних робітників в окремих селах;
- б) бригади організовують, враховуючи можливість та доцільність створення у віддалених населених пунктах самостійних бригад та закріплення за ними окремих сівозмінних масивів, розміщених на навколишніх землях;
- в) розміщення бригад планують за виробничим принципом, враховуючи розміщення сівозмінних масивів, а їх кількість визначають згідно з виробничими умовами;
- г) створюється одна головна бригада, розмір якої, встановлюються згідно з сівозмінним масивом.

Тест 7

Механізовані загони - це:

- а) вид внутрішньогосподарської організації праці;
- б) внутрішньо-бригадна організація праці;
- в) зональна організація праці;
- г) внутрішньо-фермерська організація праці.

Тест 8

Один механізований загін обробляє:

- а) 250-300 га землі;
- б) 350-400 га землі;
- в) 600-900 га землі;
- г) більше 1000 га землі.

Тест 9

Хто очолює механізовані загони?

- а) директор;
- б) бригадир;
- в) механізатор;

г) тракторист.

Тест 10

Відносини в підрядних колективах будуються на основі:

- а) планових завдань з виробництва та реалізації продукції;
- б) добровільних засадах і принципах купівлі-продажу продукції та ресурсів;
- в) договорів між керівництвом підприємства та керівництвом колективу;
- г) формування матеріально-технічної бази підрозділу.

Література:

1. Гой І.В. Підприємництво: навч. посіб. / І.В. Гой. - К.: ЦУЛ, 2013. - 368 с.
2. Доберчак Н.І. Економіка виробництва: навч. посіб. / Н.І. Доберчак. - К.: Ліра-К, 2015. - 258 с.
3. Економіка продуктового під комплексу навч. посіб. / [Збарський В.К., Мацибора В.І., Рогач С.М. та ін.]; за ред. В.К. Збарського. - К.: НУБіП України, 2012. - 367 с.
4. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / [Збарський В.К., Бабієнко М.Ф., Кулаєць М.М., Синявська І.М., Хоменко М.П.]; за ред. проф. В.К. Збарського. - К.: Агроосвіта, 2013. - 352 с.
5. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва. Навч. мет. посібник. Друге видання, доп. і переробл. - К.: НАУ, 2007.-266с.
6. Єгорова І.Г. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : навч. посіб. / І.Г. Єгорова. - К.: Ліра-К, 2014. - 336 с.

Тема 3. Організація матеріального стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Мотивація праці, її взаємозв'язок з матеріальним стимулюванням.
2. Суть матеріального стимулювання працівників сільськогосподарського підприємства.
3. Формування фонду заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання.
4. Матеріальна відповідальність за перевитрати виробничих ресурсів.
5. Системи та види оплати праці.

Основні визначення:

Матеріальні стимули - це форми, методи та засоби залучення людей до праці.

Тарифна система оплати праці - включає тарифні ставки, тарифні сітки та схеми посадових окладів і тарифно - кваліфікаційні характеристики.

Тарифна система - дає змогу з певною точністю визначити розмір заробітної плати кожного працівника залежно від кількості та якості його праці.

Тарифні ставки - елемент тарифної системи, виражений у грошовій формі абсолютний розмір заробітку за одиницю робочого часу.

Тарифна сітка - це шкала, що визначає співвідношення в оплаті праці

робітників різної кваліфікації чи робіт різної складності.

Тарифний розряд - характеризує рівень кваліфікації роботи, тобто ступінь її складності.

Тарифний коефіцієнт - показує, у скільки разів тарифні ставки другого і наступних розрядів вищі за ставки робітників першого розряду.

Нормування праці - захід, який дає змогу встановити норми затрат праці на виконання окремих робіт чи одержання різних видів продукції.

Єдиний фонд оплати праці - це кошти, що нормуються на певний період часу і розподіляються між працівниками за певною системою.

Акордно - преміальна система - праця робітників рослинництва оплачується за кількістю і якістю виробленої продукції за розцінками, розрахованими до початку робіт.

Відрядна заробітна плата - виплачується за обсяг виконаних робіт відповідно до тарифікації цих робіт та встановлених на підприємстві норм виробітку або погодинну оплату за фактично відпрацьований час за денними тарифними ставками.

Пряма відрядна система - заробіток працівника залежить від об'єму виконаної роботи та встановлених розцінок або норм виробітку;

Непряма відрядна - заробіток працівника залежить не від його особистого виробітку, а від результатів праці працівників, що ним обслуговуються (наладчики, ремонтники);

Відрядна прогресивна система оплати праці - передбачає оплату робіт, виконаних у межах встановленої норми за звичайними відрядними розцінками, а робіт, виконаних понад нормативний (базовий) рівень - за підвищеними розцінками залежно від ступеня виконання завдання;

Відрядно-преміальна - складається з відрядного заробітку та премії за досягнення певних результатів, що заохочуються;

Акордна система оплати (різновид колективної відрядної форми) - працівникові або групі працівників розцінки встановлюються не за окремими операціями, а на весь комплекс робіт з визначенням кінцевого строку його виконання.

Заробітна плата за погодинною формою нараховується за урочний час згідно з тарифною ставкою (погодинною, денною, місячною), встановленою з урахуванням кваліфікації робітника і характеру робіт, що виконуються. Дана форма включає такі системи:

- **проста погодинна оплата праці** - залежить від кваліфікації і фактично відпрацьованого часу;

- **погодинно-преміальна система** - це поєднання простої погодинної оплати з премією, яка виплачується за кількісні та якісні досягнення в роботі.

Доплати до заробітної плати - це грошові виплати, які сплачуються з метою компенсації додаткових витрат або складних умов праці окремих працівників (за сумісництво професій, збільшення обсягів виконуваних робіт, за виконання обов'язків тимчасово відсутніх

Основними елементами преміювальної системи є: показники преміювання, тобто конкретні результати господарсько-фінансової

діяльності, при досягненні яких сплачується премія, умови преміювання, розміри та шкали преміювання, коло робітників, що преміюються.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Суть та функції заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах.
2. Суть відрядної і погодинної форм оплати праці та їх системи.
2. Основні елементи організації заробітної плати.
3. Тарифна система оплати праці.
4. Як здійснюється оплата праці в рослинництві?
5. Назвіть особливості оплати праці в рослинництві.
6. За які показники встановлюються премії в сільському господарстві?
7. Що таке коефіцієнт трудової участі?
8. Натуральна оплата праці в сільському господарстві.
9. Які напрями вдосконалення оплати праці?
10. Додаткова оплата праці і преміювання працівників рослинництва.
11. Оплата праці трактористів-машиністів.
6. Суть акордно-преміальної оплати праці в тваринництві.
7. Стимулювання оплати праці з урахуванням кваліфікації працівників.
8. Методика розрахунку розцінок за одиницю продукції.
9. Порядок розрахунку за акордно-преміальною системою оплати.
10. Суть і переваги оплати праці від валового доходу.
11. Оплата праці працівників обслуговуючих підрозділів.
12. Існуючі системи оплати праці керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Матеріальні стимули - це:

- а) форми, методи та засоби залучення людей до праці;
- б) надання деяких соціальних послуг на пільгових умовах чи безкоштовно;
- в) надбавки у відсотках до основної заробітної плати;
- г) порядок організації оплати праці.

Тест 2

Єдиний фонд оплати праці це:

- а) кошти, що нормуються на певний період часу (місяць, сезон, рік) і розподіляються між працівниками за певною системою;
- б) сума оплати від валового доходу за нормативом;
- в) фонд основної та форм додаткової заробітної плати;
- г) основна, додаткова і преміальна оплата праці.

Тест 3

Посезонна диференціація розцінок на продукцію необхідна в зв'язку з:

- а) нерівномірною зайнятістю працівників на протязі року;
- б) різким коливанням рівня продуктивності;
- в) виробництвом в галузі кількох видів продукції;
- г) кількістю виробленої продукції.

Тест 4

Закон України «Про оплату праці» визначає:

- а) систему оплати праці;
- б) порядок організації оплати праці;
- в) права працівників на оплату праці;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 5

За видами оплати праці поділяють на:

- а) основну, додаткову, відрядну;
- б) додаткову, преміальну, погодинну;
- в) основну, додаткову, преміальну;
- г) преміальну, акордну, додаткову.

Тест 6

За формами оплата праці буває:

- а) відрядна і преміальна;
- б) відрядна і погодинна;
- в) погодинна і акордна;
- г) основна і додаткова.

Тест 7

Оплату праці поділяють на:

- а) основну, додаткову і преміювання;
- б) основну і додаткову;
- в) додаткову і преміювання;
- г) основну і преміювання.

Тест 8

Основна оплата нараховується за:

- а) кількість виробленої продукції;
- б) відпрацьований час;
- в) обсяг виконаних робіт;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 9

Додаткова оплата нараховується за:

- а) якість виконаних робіт та стислі строки їх виконання;
- б) підвищену оплату на збиранні врожаю;
- в) стаж роботи в даному господарстві і кваліфікацію виконавця;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 10

Преміювання нараховується за:

- а) збереження, ефективне використання та продовження строків служби техніки;
- б) економію енергоресурсів та інших прямих витрат;
- в) досягнення високих врожаїв та прибутків;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 11

Найбільшого поширення оплати праці працівників в ремонтно- механічних

майстернях набули такі системи:

- а) відрядно-преміальна і погодинна;
- б) відрядно-преміальна і погодинно-преміальна;
- в) проста погодинна і преміально-погодинна;
- г) відрядно-преміальна і непряма відрядна.

Література:

1. Аврамчук О.Д. Оплата праці в сільськогосподарському виробництві. /О.А. Аврамчук, О.Д. Балан, В.В. Вітвицький, Ю.Я. Лузан, В.В. Павленко, О.В. Шкільов - К.: Центр "Агропромпраця", 2000. - 464 с.
2. Богиня Д. П. Основи економіки праці / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. - К.: Знання - експрес, 2001. - 131 с.
3. Дієсперов В.С. Економіка сільськогосподарської праці /В.С. Дієсперов. - К.: ІАЕ УААН, 2004. - 488 с.
4. Лагутін В.Д. Реформа оплати праці стимулюючого типу в Україні./В.Д. Лагутін - Луцьк, 2000. - 241 с.

Тема 4. Організація транспортного, складського і енергетичного господарства.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Види транспортних засобів та умови їх використання.
2. Планування обсягу вантажоперевезень.
3. Визначення потреби в транспортних засобах.
4. Організація роботи автопарку.
5. Енергетичне господарство с.-г. підприємств: функції та порядок організації.
6. Види та напрямки використання енергетичних ресурсів
7. Організація забезпечення та використання паливно-мастильних матеріалів

Основні визначення:

Система машин - це поєднання окремих силових і робочих машин, що забезпечують виконання всіх технологічних операцій в основних галузях виробництва. О

Машинно-тракторний парк - це сукупність тракторів, комбайнів, інших сільськогосподарських машин і знарядь, що використовуються для механізації технологічних процесів та надання послуг, яких потребує господарство в цілому і його окремі підрозділи. Правильне обчислення потреби в технічних засобах за їх видами, марочним складом та економічною ефективністю - важлива умова успішної виробничої діяльності господарств.

Для визначення потреби господарства в тракторах, комбайнах та інших машинах використовують різні способи: за допомогою математичних формул;- заданими загального обсягу механізованих робіт в умовних-

еталонних гектарах; за обсягом робіт у найбільш напружені періоди;- нормативний метод;- метод лінійного програмування.

При обґрунтуванні розміру і структури машинно-тракторного парку ретельно і детально аналізують природно-виробничі умови господарства, перспективи розвитку галузей рослинництва і тваринництва, вивчають фактори, які впливають на рівень використання техніки (питомий опір ґрунту, довжина і ширина гонів, площа полів, конфігурація земельних ділянок, рельєф території, метеорологічні умови і т.д.).

Потребу господарства в техніці встановлюють на основі технологічних карт з вирощування і збирання культур, порівняльній економічній оцінці машинно-тракторних агрегатів при виконанні ними різних процесів, зведеного плану механізованих робіт, плану- графіку використання машин протягом календарного року.

Потребу в тягових і робочих машинах визначають на підставі обсягів робіт та строків їх виконання згідно з технологічними картами за марками тракторів, комбайнів і набору комплексу робочих машин, які агрегуються з тими чи іншими тракторами.

Потребу в тракторах розраховують як в умовних одиницях, використовуючи при цьому обсяг робіт в умовних еталонних гектарах, так і у фізичних - за марками тракторів з урахуванням напружених періодів польових робіт.

Умовний еталонний гектар - це одиниця виміру і обліку тракторних робіт у перерахунку на оранку. За умовний еталонний гектар прийнято оранку 1 га на глибину 20-22 см при питомому опорі плуга зі стандартними корпусами -

0, 5 кг/см² і швидкості руху 5 км/год., на агрофоні - стерня зернових колосових, ґрунт середньої щільності з вологістю 20-22 %, довжина гону - 800 м, висота над рівнем моря - 200 м, прямокутна конфігурація поля, відсутність кам'янистості і перешкод, рівний рельєф.

Умовний еталонний трактор - трактор, який виробляє за годину змінного часу один умовний еталонний гектар. За умовний еталонний трактор прийнято марки Т-74, Т-75, ДТ-75.

Рівень і ефективність **використання** машинно-тракторного парку характеризують показники:

вартісні - собівартість 1 ум.ет.га тракторних робіт, собівартість 1 га фізичних робіт по окремих видах, сума витрат на одну машину за рік, структура витрат на експлуатацію машинно-тракторного парку, вартість валової продукції на 1 грн. вартості техніки, 1 ум.ет.га, 1 ум.ет. трактор, 1 грн. експлуатаційних витрат;

натуральні:- змінний, денний і річний виробітки на еталонний або фізичний трактор, комбайн (ум.ет.га, га); - коефіцієнт інтенсивності використання тракторів або інших машин - відношення фактичного змінного виробітку до нормативного; - коефіцієнт використання тракторного парку або інших машин - відношення кількості машино-днів у роботі до кількості днів перебування в господарстві; - коефіцієнт змінності - відношення кількості відпрацьованих машинно-змін до кількості машинно-днів; - коефіцієнт технічної готовності тракторів та інших машин - відношення фактично відпрацьованих машинно-днів до можливої

кількості їх з урахуванням днів простою з технічних причин; - кількість відпрацьованих машинно-днів або машинно-змін на одну машину за рік.

Ефективність використання автопарку визначається показниками: - коефіцієнт технічної готовності автопарку - відношення кількості технічно-придатних для роботи автомобілів до їх облікової кількості; - коефіцієнт використання автопарку - відношення кількості автомобілів, що працювали протягом певного періоду до їх облікової кількості;

Технічне обслуговування включає комплекс операцій, здійснення яких дозволяє запобігти передчасному зносу і поломки машин.

Щозмінне (щоденне) технічне обслуговування проводять перед початком роботи або в кінці робочого дня для встановлення загального технічного стану, наявності ПММ, готовності техніки до роботи.

Планове (періодичне) ТО проводять відповідно до нормативів в залежності від часу роботи двигуна (в годинах), кількості використаного пального (в кг) або обсягу виконаних робіт (в ум.ет.га).

Сезонне технічне обслуговування здійснюється перед весняно-літньою чи осінньо-зимовою експлуатацією техніки.

Потребу в паливі для тракторів визначають двома способами.

Перший спосіб: для розрахунку беруть загальний обсяг механізованих робіт в умовних еталонних гектарах (трактори) чи загальний обсяг тонно- кілометрів (автомобілі) і перемножують на нормативи витрат паливо- мастильних матеріалів на умовну одиницю роботи. Проте цей спосіб не зовсім точний і у поточному плануванні застосовується рідко, крім автотранспорту.

Другий спосіб ґрунтується на обчисленні потреби у паливно- мастильних матеріалах на кожну виробничу операцію, визначену за технологічними картами. При цьому розрахунки виконуються за окремими марками тракторів, комбайнів, стаціонарних двигунів та інших механізмів. Крім того, визначають потребу на ремонті, технічне обслуговування, обкатування, холості переїзди тощо.

Потребу в пальному для автомобілів визначають залежно від середньої норми витрат на 100 т-км автоперевезень і загального обсягу пробігу за окремими марками машин. При цьому враховують їх технічний стан, характер виконуваної роботи, клас доріг і вантажів, що перевозяться, заходи економії та ощадливості.

В основу організації енергопостачання покладаються розрахунки планового і звітного енергетичного балансів підприємства.

Розробка планового енергетичного балансу здійснюється з метою: по-перше, визначення потреби в паливі та енергії з урахуванням допустимих втрат у внутрішніх мережах (витратна частина балансу); по-друге, обґрунтування способів забезпечення цих показників за рахунок виробництва енергії власними генеруючими установками, проектування оптимальних режимів їхньої роботи, одержання енергії зі сторони, використання вторинних енергоресурсів (прибуткова частина балансу).

При плануванні електрогосподарства обчислюють потужність електроенергії господарства і потужність, що максимально споживається (сума енергії, яку споживають усі електродвигуни господарства).

Кількість електроенергії, яка споживається господарством на виробничі

цілі, визначають з урахуванням сумарної потужності струмоприймачів (кВт) і часу використання електроустановок протягом розрахункового періоду.

Річну потребу в електроенергії можна обчислити за сумарною потужністю електродвигунів і електроприладів, загальним бюджетом часу їхньої роботи у перерахунку на семигодинну або іншу зміну і коефіцієнтом використання часу:

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Поясніть сутність засобів виробництва та опишіть їх класифікацію.
2. Охарактеризуйте основні засоби виробництва, їх класифікацію, джерела утворення та зношуваність.
3. У чому полягає сутність понять «оборотні фонди» та «фонди обігу»?
4. Назвіть і охарактеризуйте показники використання виробничих фондів.
5. Як визначають потребу господарства в техніці?
6. За якими показниками визначають рівень і ефективність використання машинно-тракторного парку?
7. Як розраховується потреба в автомобілях, кількість рейсів для перевезення вантажу, тривалість одного рейсу та обсяг вантажоперевезень?
8. За якими показниками визначають ефективність використання автопарку?
9. Дайте характеристику організації технічного обслуговування, ремонту та зберігання техніки.
10. Розкрийте організацію нафтового господарства в с.-г. підприємствах.
11. Розкрийте організацію електрогосподарства в с.-г. підприємствах.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

До показників руху основних виробничих фондів не відноситься:

- а) коефіцієнт вибуття;
- б) коефіцієнт оновлення;
- в) коефіцієнт зношення;
- г) коефіцієнт використання.

Тест 2

Відношення річної вартості основних засобів до середньорічного їх залишку - це:

- а) коефіцієнт використання;
- б) коефіцієнт обертання;
- в) коефіцієнт оновлення;
- г) коефіцієнт придатності.

Тест 3

Відношення вартості основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року - це:

- а) коефіцієнт вибуття;
- б) коефіцієнт зношення;
- в) коефіцієнт зростання;
- г) коефіцієнт придатності.

Тест 4

Відношення різниці балансової вартості і усієї суми зносу до балансової вартості основних засобів - це:

- а) коефіцієнт використання;
- б) коефіцієнт оновлення;
- в) коефіцієнт придатності;
- г) коефіцієнт зношення.

Тест 5

Норма прибутку відноситься до:

- а) показників руху основних виробничих фондів;
- б) показників ефективності використання виробничих фондів;
- в) показників ефективності використання оборотних фондів;
- г) показників інтенсифікації виробництва.

Тест 6

У структурі собівартості механізованих робіт витрати на технічне обслуговування і ремонт становлять:

- а) до 10,0 %;
- б) 20,0-22,0 %;
- в) 30,0-40,0 %;
- г) понад 40,0 %.

Тест 7

Міжзмінне зберігання техніки використовують при перервах у роботі:

- а) до 2-х днів;
- б) до 5 днів;
- в) до 10 днів;
- г) до 20 днів.

Тест 8

При якому об'ємі зберігання матеріалів на нафтобазі сільськогосподарського підприємства призначають завідуючого нафтогосподарством:

- а) 600-1200 м³ ; б) 200-600 м³ ; в) 100-200 м³ ; г) 50-100 м³ .

Тест 9

Ремонт комбайнів здійснюється:

- а) посезонно;
- б) щорічно;
- в) згідно з потребою;
- г) відповідно до гектарів зібраної прощі.

Тест 10

Основним завданням організації виробництва є:

- а) реалізація готової продукції;
- б) постачання сировини і матеріалів;
- в) перетворення предмету праці в кінцевий продукт;
- г) всі відповіді вірні.

Література:

1. Курган В.П. Економіка аграрних підприємств: навч.-метод. посіб. / В. П. Курган. - К.: Ліра-К, 2015. - 270 с.
2. Левченко Ю. Г. Економіка та організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / Ю.Г. Левченко. - К.: Ліра-К, 2015. - 448 с.
3. Мороз В.С. Організація виробництва: навч. посіб. / В.С. Мороз, А.С.

Тельнов. - К.: Ліра-К, 2015. - 256 с.

4. Асташов Н.Е. Организация сельскохозяйственного производства: ученик для вузов.-М.: Академический проспект; Альма-Матер, 2007.-463 с.
5. Організація виробництва: [навчальний посібник] / [Г.Є. Мазнєв, С.М. Калініченко, І.С. Щербакова, О.В. Грідін]; за ред. Г.Є. Мазнєва. - [вид. 2-ге випр. і доп.]. - Харків: Вид-во «Майдан», 2013. - 604 с

Тема 5. Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності аграрної продукції .

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Якість як засіб задоволення вимог суспільства.
2. Показники якості продукції.
3. Стандартизація процесів, продукції, послуг.
4. Контроль якості. Види контролю якості.
5. Система управління якістю.
6. Сутність та система показників в конкурентоспроможності.
7. Система сертифікації.

Основні визначення:

Якість як економічна категорія - це суспільна оцінка, що характеризує ступінь задоволення потреб у конкретних умовах споживання тієї сукупності властивостей, що явно виражені або потенційно закладені в товарі.

Якість продукції - сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, ергономічність, естетичність, екологічність продукції тощо, які надають їй здатність задовольняти споживача відповідно до її призначення. Потреби зазвичай виражаються у властивостях, у їх порівнянні з аналогічними властивостями базового, або еталонного зразка.

Для забезпечення належної якості у процесі проектування, виготовлення і використання нових виробів у виробничо- господарській діяльності підприємства важливо застосовувати певну систему показників, що дасть можливість визначити і контролювати рівень якості усіх видів продукції. Рівень якості - це кількісна характеристика міри придатності того чи іншого виду продукції для задоволення потреб споживачів.

Оцінювання якості продукції передбачає визначення абсолютного, відносного, перспективного та оптимального її рівнів.

Абсолютний рівень якості того чи іншого виробу визначають обчисленням вибраних для його характеристики показників, не порівнюючи їх із відповідними показниками аналогічних виробів. Для отримання порівняльних характеристик якості поряд з абсолютним визначають відносний рівень якості окремих видів продукції, що виробляється (проектується), порівнюючи її показники з абсолютними показниками якості найкращих вітчизняних та зарубіжних аналогів.

Групи показників якості:

1) *диференційовані* (одиничні, комплексні) показники, що характеризують одну або кілька властивостей одиниці продукції;

2) *загальні* - показники якості всього обсягу продукції, що її виробляє підприємство, незалежно від її виду і призначення. До цієї групи належать такі показники: співвідношення сертифікованої і несертифікованої продукції; питома вага нової продукції в загальному її обсязі; продукції вищої категорії якості; продукції, що відповідає міжнародним стандартам; продукції, що експортується.

Крім двох розглянутих груп існує третя група непрямих показників якості продукції, яка характеризується штрафами за неякісну продукцію; обсягом і питомою вагою забракованої продукції; втратами від браку тощо. Показниками якості цієї групи є: гарантійний термін роботи, кількість і вартість гарантійних ремонтів у розрахунку на один виріб; наявність реклаमाцій, їх кількість і вартість; рівень попиту на даний виріб тощо.

Оцінка якості продукції характеризується рівнем її конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність характеризує властивість об'єкта задовольняти певну конкретну потребу в порівнянні з аналогічними об'єктами даного ринку.

Конкурентоспроможність підприємства - це його здатність до ефективної господарської діяльності та забезпечення прибутковості за умов конкурентного ринку.

Отже, конкурентоспроможність підприємства - це здатність забезпечувати випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції.

Конкурентоспроможність продукції, - сукупність її властивостей, що відображає міру задоволення конкретної потреби споживачів проти наявної на ринку аналогічної продукції.

Отже, конкурентоспроможність продукції - це сукупність споживчих властивостей виробу, що характеризують його відмінність від виробу - конкурента за ступенем відповідності конкретним суспільним потребам та з урахуванням витрат на їх задоволення, а також цінового показника і прибутковості.

Для аналізу конкурентоспроможності продукції необхідна інформація, що характеризує корисний ефект даного об'єкта та об'єктів - конкурентів і сукупні витрати протягом життєвого циклу об'єктів.

Корисний ефект - це віддача об'єкта, інтегральний показник, що визначається на підставі окремих об'єктивних показників якості об'єкта, які задовольняють ту чи іншу конкретну потребу.

Управління якістю продукції - це встановлення, забезпечення і дотримання необхідного рівня якості продукції при її розробці, виготовленні й експлуатації, що досягається шляхом систематичного контролю за якістю і цілеспрямованого впливу на умови й фактори, від яких вона залежить.

Система управління якістю продукції має багаторівневий (галузь, об'єднання, підприємство, цех) комплексний (багатоаспектний) характер. Вона забезпечує єдність і взаємозв'язок технічного, організаційного, економічного, соціального і правового (юридичного) аспектів

Стандарт - документ, що встановлює для загального і багаторазового

застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу.

Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» нормативні документи із стандартизації поділяються на: державні стандарти України; галузеві стандарти; стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок; технічні умови; стандарти підприємств.

Державні (національні) стандарти - стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації та доступні для широкого кола користувачів.

Галузеві стандарти розробляються на продукцію за відсутності державних стандартів України чи у разі необхідності встановлення вимог, які перевищують або доповнюють вимоги державних стандартів.

Стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок розробляються у разі необхідності поширення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, одержаних в окремих галузях знань чи сферах професійних інтересів. Ці стандарти можуть використовуватися на основі добровільної згоди користувачів.

Технічні умови - документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги. Технічні умови можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом. Технічні умови містять вимоги, що регулюють відносини між постачальником (розробником, виготовлювачем) і споживачем (замовником) продукції.

Сертифікація - це система мір і дій, що підтверджують відповідність фактичних характеристик продукції вимогам міжнародних стандартів, технічних умов і інших нормативних документів, що діють на світовому ринку в тій чи іншій країні - імпортері продукції чи послуг.

Сертифікат - це документ, що підтверджує високий рівень якості продукції і її відповідність вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000.

Сертифікація продукції здійснюється з метою: - запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища; - сприяння споживачеві в компетентному виборі

продукції; - створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Поясніть сутність поняття «якість» та «рівень якості».
2. Яку систему показників якості продукції Ви знаєте?
3. Що являє собою система одиничних показників якості за групами?
4. Назвіть загальні показники якості знарядь праці.
5. В чому полягає механізм визначення рівня якості продукції?
6. Конкурентоспроможність та інформація необхідна для її забезпечення.
7. Як відбувається процес управління якістю продукції?
8. Суть стандартизації та її різновиди.

9. Перерахувати принципи державної політики в сфері стандартизації.
10. Назвіть нормативні документи зі стандартизації.
11. Що являє собою сертифікація та мета з якою вона проводиться?
12. Різновиди сертифікації.
13. Концепція державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг), її мета та основні завдання.
14. Назвіть принципи державної політики у сфері управління якістю.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економність, ергономічність, естетичність, екологічність продукції тощо, які надають їй здатність задовольняти споживача відповідно

до її призначення - це:

- а) цінність продукції;
- б) якість продукції;
- в) поживність продукції;
- г) естетичність продукції.

Тест 2

Кількісна характеристика міри придатності того чи іншого виду продукції для задоволення потреб споживачів - це:

- а) міра якості;
- б) рівень якості;
- в) рівень задоволення;
- г) міра придатності.

Тест 3

Оцінювання якості продукції передбачає визначення рівнів:

- а) абсолютного, відносного, перспективного, оптимального;
- б) відносного, перспективного, оптимального, майбутнього;
- в) теперішнього, перспективного, оптимального, абсолютного;
- г) відносного, перспективного, оптимального.

Тест 4

Які існують групи показників якості?

- а) одиничні, загальні, прямі;
- б) диференційовані, недиференційовані;
- в) особові, диференційовані;
- г) диференційовані, загальні, непрямі.

Тест 5

Показники якості продукції, що характеризують будь-яку одну властивість одиниці продукції, називаються:

- а) комплексні;
- б) загальні;
- в) одиничні;
- г) непрямі.

Тест 6

Показники якості продукції, що відображають декілька властивостей одиниці продукції одночасно, називаються:

- а) комплексні;
- б) загальні;

в)одиничні;

г) непрямі.

Тест 7

Показники якості продукції, що оцінюють якість усієї продукції підприємства,

називаються:

а)комплексні;

б) загальні;

в)одиничні;

г) непрямі.

Тест 8

Показники якості продукції, що відображають наявність продукції та штрафних санкцій, називаються:

а)комплексні;

б) загальні;

в)одиничні;

г) непрямі.

Тест 9

Скільки існує етапів механізму визначення рівня якості продукції?

а)2;

б) 3;

в)4;

г) 5.

Тест 10

Документ, що підтверджує високий рівень якості продукції і її відповідність вимогам міжнародних стандартів ISO серії 9000:

а)стандарт;

б) сертифікат;

в) технічні умови;

г) інструкція.

Література:

1. Управління якістю продукції: навчальний посібник / В.В. Савуляк - Вінниця: ВНТУ, 2012. - 91 с.
2. ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. - К.: ДЕРЖСТАНДАРТ УКРАЇНИ, 2008. - 29 с.
3. Салухіна Н.Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: підручник /Н.Г. Салухіна, О.М. Язвінська. - К.: Центр навчальної літератури, 2010. - 336 с.
4. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового]. - Одеса: Атлант, 2013. - 470 с.
5. Зіміна Г.К. Стандартизація систем управління якістю згідно стандартів серії ISO 9000:2000. - К.: Школа Адміністративного Управління Зіміної, 2003. - 256с.

Тема 6. Організація виробництва в галузях рослинництва.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Рослинництва як виробнича система. Її підсистеми.
2. Обґрунтування розміру галузі та обсягу виробництва продукції.
3. Визначення потреби у виробничих ресурсах.
4. Організація виробничого процесу у рослинництві.
5. Якість продукції рослинництва.
6. Шляхи підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах.

Основні визначення:

Рослинництво, як комплексна галузь, складається з декількох галузей: рільництво (виробництво зерна, соняшнику, цукрового буряку, льону, картоплі), кормовиробництво, овочівництво, садівництво, виноградарство та ін.

Основним завданням розвитку галузей рослинництва є раціональне використання виробничого потенціалу шляхом впровадження інтенсивних технологій, наукових форм організації виробництва і праці стосовно ґрунтово-кліматичних та економічних умов їх діяльності.

Структура посівних площ - це відсоткове співвідношення площ посівів окремих с.-г. культур до загальної площі посівів у господарстві.

Структура посівних площ повинна забезпечувати рекомендоване в даній природно-кліматичній зоні чергування культур. Раціональною вважають таку структуру посівних площ, яка одночасно забезпечує виробництво необхідної для господарства рослинної продукції, а всі культури - добрими попередниками.

Сівозміна - це науково-обґрунтований і чітко визначений порядок чергування культур у часі та просторі, яке має забезпечувати раціональне використання землі і підвищення родючості ґрунту, зростання врожайності культур, створення міцної кормової бази для тваринництва, підвищення виробництва продукції з розрахунку на 100 га сівозмінної площі при мінімальних затратах праці і коштів.

Сукупність взаємопов'язаних сівозмін, об'єднаних планом розвитку галузей і організації території господарства, становлять **систему сівозмін**.

Запровадження сівозмін включає визначення типів і видів сівозмін, що запроваджуватимуться у господарстві, їх кількості, розроблення схем чергування культур, розміщення сівозмін на земельній території, нарізання полів і польової шляхової мережі.

Освоєння сівозмін означає освоєння прийнятих схем чергування у кожній сівозміні, системи обробітку ґрунту і удобрення, проведення лісозахисних насаджень.

Економічну оцінку організації території землекористування (структури посівних площ і сівозмін) проводять за наступними показниками:

- вихід валової і товарної продукції (у вартісному і вартісному виразі) на 1 га посіву окремих культур і їх груп;
- відсоток виконання плану виробництва валової і товарної продукції по видах і в цілому по господарству;

- урожайність сільськогосподарських культур;
- забезпеченість тваринництва кормами і собівартість кормової одиниці;
- енергоозброєність, трудомісткість робіт і продуктивність праці на вирощуванні культур;
- собівартість одиниці продукції, рентабельність виробництва окремих культур, їх груп і галузі в цілому;
- собівартість продукції, рентабельність виробництва і розмір чистого доходу у розрахунку на 1 га сівозмінної площі;
- строк окупності капіталовкладень.

Організація будь-якого виробничого процесу передбачає дотримання технологічних і організаційно-економічних вимог.

Технологічні вимоги ґрунтуються на дотриманні певних кількісних та якісних показників при виконанні робіт: глибини обробітку ґрунту і загортання насіння, ширини міжрядь, висоти зрізування трав, хлібів, строків виконання робіт.

Організаційно-економічні вимоги ґрунтуються на необхідності високопродуктивного використання техніки при мінімальних витратах виробництва, тобто повинен бути встановлений тісний взаємозв'язок між дотриманням технологічних вимог і раціональним використанням засобів виробництва та робочої сили.

Основні принципи організації виробничих процесів у рослинництві:

1) **пропорційність** - встановлення оптимального співвідношення між засобами, предметами праці та робочою силою у процесі виробництва з метою досягнення його безперервності і високої продуктивності.

2) **ритмічність** - виконання всіх пов'язаних між собою операцій в єдиному темпі, що досягається дотриманням часу, відведеного для кожної операції. Ритм у технологічному механізованому процесі визначається роботою агрегату, зайнятого на основній операції.

3) **узгодженість** - виконання кожної операції певного робочого процесу у точно визначений час і в чітко визначеній послідовності.

4) **безперервність** - виконання взаємопов'язаних операцій у виробничому процесі без перерв або з мінімальними перервами між ними; забезпечується завдяки дотриманню всіх раніше названих принципів і комплексною механізацією виробництва;

5) **стандартизація** - застосування стандартних прийомів праці на однойменних сільськогосподарських роботах та виробництво якісної стандартної продукції;

6) **оптимізація умов праці** - дотримання раціонального режиму праці і відпочинку, правильна розстановка виконавців по робочих місцях, організація робочих місць, скорочення затрат ручної праці, гарантування безпеки праці тощо.

Основним документом, у якому відображається сутність виробничого процесу, є **технологічні карти**.

Технологічна карта - це документ, в якому плануються технологія виробництва, обсяги робіт, засоби виробництва і робоча сила, необхідна для їхнього виконання, а також розмір матеріальних витрат на вирощування тієї чи іншої сільськогосподарської культури на певній площі. Такі карти складають для кожної культури і по окремих видах незавершеного виробництва. У них слід передбачати раціональні й прогресивні технології для умов конкретного підприємства.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Поясніть основні завдання галузі рослинництва і назвіть основні шляхи її розвитку.
2. Розкрийте сутність понять «структура посівних площ» та «сівозмінна». Опишіть їх організацію та назвіть показники економічної оцінки організації території землекористування.
3. Назвіть і охарактеризуйте основні принципи організації виробничих процесів у рослинництві.
4. Дайте характеристику основним способам виконання польових тракторних робіт. У чому Ви вбачаєте переваги і недоліки кожного з них?
5. Опишіть організацію процесу оранки. Які вимоги ставляться до якісного виконання оранки?
6. Які види обробітки відносять до поверхневого і з якою метою його здійснюють?
7. Опишіть організацію робіт при внесенні мінеральних добрив.
8. Дайте характеристику організації посівних (садивних) робіт.
9. Які операції виконуються у ході догляду за посівами?
10. Дайте характеристику і назвіть особливості організації робіт у зерновиробництві.
11. Дайте характеристику і назвіть особливості організації робіт при вирощуванні цукрового буряку. Які існують способи збирання коренеплодів?
12. Дайте характеристику і назвіть особливості організації робіт при вирощуванні соняшнику.
13. Дайте характеристику і назвіть особливості організації виробничих процесів при вирощуванні круп'яних культур.
14. Дайте характеристику і назвіть особливості організації виробничих процесів при вирощуванні зернобобових культур.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

До галузей рослинництва відноситься:

- а) рільництво;
- б) овочівництво та кормовиробництво;
- в) садівництво та виноградарство;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 2

Раціональне використання виробничого потенціалу шляхом впровадження інтенсивних технологій, наукових форм організації виробництва та праці стосовно ґрунтово-кліматичних та економічних умов їх діяльності - це:

- а) мета розвитку галузі рослинництва;
- б) основне завдання розвитку галузі рослинництва;
- в) тактика розвитку галузі рослинництва;
- г) стратегія розвитку галузі рослинництва.

Тест 3

До основних шляхів збільшення обсягів виробництва конкурентноздатної продукції рослинництва відноситься:

- а) впровадження науково-обґрунтованої системи ведення господарства, створення міцної матеріально-технічної бази стосовно обсягів і структури виробництва продукції, системи машин;
- б) запровадження ефективної системи захисту рослин від хвороб, шкідників бур'янів, меліорація земель;
- в) запровадження інформаційно-обчислювальної системи планування, обліку звітності та оперативного управління виробництвом;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 4

Відсоткове співвідношення площ посівів окремих культур до загальної площі посівів у господарстві - це:

- а) структура посівних площ;
- б) склад посівних площ;
- в) сівозміна;
- г) кон'юнктура посівних площ.

Тест 5

Науково-обґрунтований і чітко визначений порядок чергування культур у часі та просторі - це:

- а) структура посівних площ;
- б) склад посівних площ;
- в) сівозміна;
- г) кон'юнктура посівних площ.

Тест 6

Сукупність взаємозв'язаних сівозмін, об'єднаних планом розвитку галузей і організації території господарства, становлять:

- а) систему сівозмін;
- б) вид сівозмін;
- в) тип сівозмін;
- г) усі відповіді невірні.

Тест 7

За призначенням сівозміни поділяються на:

- а) польові та кормові;
- б) спеціальні та комплексні;
- в) кормові та комплексні;
- г) вірні відповіді А і Б.

Тест 8

До польових сівозмін відносяться:

- а) зернові, бурякові, льонарські;
- б) прифермські, лучні, пасовищні та лукопасовищні;
- в) овочівницькі, тютюнницькі, коноплярські, ґрунтозахисні, протиерозійні;
- г) сукупність овочекормових культур.

Тест 9

Технологічні вимоги при виконанні робіт ґрунтуються на:

- а) дотриманні певних кількісних та якісних показників;
- б) дотриманні певних кількісних показників;
- в) дотриманні певних якісних показників;
- г) необхідності високопродуктивного використання техніки при мінімальних витратах виробництва.

Тест 10

До основних принципів організації виробничих процесів у рослинництві відносяться:

- а) пропорційність, ритмічність, узгодженість, безперервність, стандартизація, оптимізація умов праці;
- б) пропорційність, маневреність, узгодженість, безперервність, стандартизація, оптимізація умов праці;
- в) пропорційність, ритмічність, узгодженість, безперервність, стандартизація, контроль;
- г) пропорційність, ритмічність, узгодженість, відповідність, стандартизація, оптимізація умов праці.

Тест 11

Встановлення оптимального співвідношення між засобами, предметами праці та робочою силою у процесі виробництва з метою досягнення його безперервності і високої продуктивності - це принцип:

- а) пропорційності;
- б) узгодженості;
- в) ритмічності;
- г) оптимізації умов праці.

Тест 12

Виконання кожної операції певного робочого процесу у точно визначений час і в чітко визначеній послідовності - це принцип:

- а) стандартизації;
- б) узгодженості;
- в) ритмічності;
- г) оптимізації умов праці.

Література:

1. Петрович Й.М. Управління діяльністю організаційно-виробничих систем: навч. посіб. / Й.М. Петрович.- К.:Знання, 2013.-510 с.
2. Основи органічного виробництва: навч. посіб. для студ. агр. вищ. навч. закл. / П.О. Стецишин, В.В. Пиндус, В.В. Рекуненко та ін.- Вінниця: Нова книга, 2011. -552 с.
3. Сучасні технології АПК. Вирощування основних сільськогосподарських культур.-К.: Видавничий дім «Імпрес-Медіа», 2011.-144 с.
4. Технологічні карти та витрати на вирощування сільськогосподарських культур з різним ресурсним забезпеченням /За ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є.Мазнева. - Харків: ХНТУСГ.-2006.-725 с.
5. Бражавська Г.М. Техніко-технологічне забезпечення виробництва продукції рослинництва / Г.М. Бражавська // Економіка АПК. - 2009. - № 12. - С.49-52. 15

Тема 7. Організація овочівництва.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Особливості організації галузі овочівництва.
2. Овочівництво відкритого ґрунту.
3. Організаційні форми виробництва в галузі. Виробничі типи і розміри овочівницьких підприємств.
4. Організація основних виробничих процесів. раціональне використання робочої сили, форми організації праці та її оплати за кінцеві результати виробництва.
5. Овочівництво закритого ґрунту. Виробничі типи і розміри господарств.
6. Призначення і класифікація споруд закритого ґрунту та організація теплично-парникової території.

Основні визначення:

Овочівництво - специфічна галузь, яка має такі особливості : низька транспортабельність продукції, великий набір вирощуваних культур, утруднена механізація окремих виробничих процесів, що вимагає значних затрат ручної праці, потреба у працівниках певної спеціалізації і відповідній техніці, організація товарної обробки, зберігання та реалізація овочів.

Культурозміна - використання ґрунту протягом найбільшого періоду року.

Тепличні комбінати - господарства, які мають багато парників і теплиць.

Приміська зона вирощування овочів - зона, в якій овочівництво відкритого ґрунту поєднується з овочівництвом закритого ґрунту. Підприємства цієї зони вирощують головним чином ранні, зелені, пряні та інші овочі. Їхнім завданням є цілорічне забезпечення населення великих міст і промислових центрів овочевою продукцією.

Сировинні зони переробної промисловості - зони в яких вирощують овочі переважно для переробних підприємств. Кліматичні умови тут сприятливі для вирощування окремих; культур, що найбільше підлягають переробці й консервуванню (помідори, зелений горошок, перець, баклажани, кабачки тощо).

Глибинні зони виробництва овочів - тут розміщені господарства, в яких є сприятливі умови для вирощування окремих овочів, які максимально дешеві та відзначаються високою якістю. Це теплолюбні культури, які можна вирощувати в даних зонах із значно меншими витратами, ніж у приміській. Такі умови вирощування, наприклад, характерні для південних областей. Продукція призначена для транспортування їх у великі промислові центри.

Зони, що історично спеціалізуються на вирощуванні окремих культур - їх особливістю є те, що умови в них є максимально сприятливими для вирощування певних сортів овочевих культур.

Насінницькі господарства розмножують одержане від науково - дослідних установ насіння овочевих культур із метою забезпечення ним сільськогосподарських підприємств.

Основні виробничі процеси в овочівництві це: - сівба і садіння, догляд за посівами, особливо полив, збирання врожаю. Садіння розсади - складний і відповідальний процес. Для цього призначені розсадосадильні машини СКНБ-4А, СКН-6А, в яких кожний садильний апарат обслуговують дві садильниці, що дає змогу підвищити продуктивність агрегату. При збиранні й зберіганні деяких овочів (капуста, столові буряки, морква тощо) використовують контейнери, що сприяє зменшенню втрат цих овочів та зниженню затрат праці.

Основні елементи індустріальної технології в овочівництві це: передпосівне нарізування напрямних щілин для обробітку посівів до появи сходів, одночасне внесення пестицидів; розпушування ґрунту й боротьба з бур'янами; збирання врожаю за допомогою широкозахватних платформ та комбайнів; післязбиральна обробка плодів на сортувальних пунктах; транспортування в контейнерах.

Індустріальна технологія вимагає вирівняності полів, утримання їх у чистому вигляді, дотримання правил внесення добрив і пестицидів, підготовки насіння, режиму зрошення, чіткого виконання технологічних прийомів. Найчастіше цю технологію впроваджують при вирощуванні помідорів та огірків.

Закритий ґрунт - складається із зимових і весняних теплиць (під склом та плівкою), парників й утепленого ґрунту (з обігріванням і без нього). За площею найбільшу питому вагу мають весняні теплиці, потім - утеплений ґрунт, парники і зимові теплиці.

Овочівництво закритого ґрунту поширене навколо великих міст, промислових центрів, а також у курортних зонах. Створені спеціалізовані підприємства закритого ґрунту (тепличні, парниково - тепличні комбінати, овочеві фабрики), які цілий рік вирощують овочі. Іноді вони розташовані безпосередньо в містах й оснащені механізмами для виконання виробничих процесів, а також засобами автоматизації подачі води, регулювання, мікроклімату, стерилізації ґрунту тощо.

У закритому ґрунті механізовано такі процеси, як дезінфекція приміщень, боротьба з шкідниками та хворобами, позакореневе підживлення, заміна ґрунту, очищення й набивання парників, висівання овочевих культур. Лід час збирання овочів використовують електрокари, електрозавантажувачі та інші механізми; окремі процеси, особливо в гідропонних теплицях, автоматизовано.

Зберігання та реалізація овочів включає наступні процеси: відокремлення нестандартних, які оплачуються значно нижче від стандартних, овочів; миття, калібрування; затарювання (помідори, морква, огірки та ін.).

Навесні і влітку в теплицях працює автоматична вентиляція. Зниженню температури повітря в спорудах сприяє поливання скляної поверхні холодною водою.

Для знезараження ґрунту і субстрату в культиваційних спорудах застосовують два способи дезінфекції: термічний і хімічний. У тепличних комбінатах з термічної обробки найбільш поширений шатровий спосіб з використанням пари.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Які галузі овочівництва існують?
2. Які підприємства займаються переробкою овочів?
3. Де виробляється найбільша кількість товарно - овочевої продукції?
4. Які є зони вирощування овочів?
5. За рахунок чого можна досягти підвищення економічної ефективності вирощування овочів?
6. Які основні способи сівби та садіння овочевих культур?
7. Які основні вимоги ставляться до організації збирання овочів?
8. Як організувати вирощування овочів у відкритому ґрунті?
9. Якою є організація виробництва при вирощуванні овочів і розсади у закритому ґрунті?
10. Поясніть сутність, значення і основні принципи складання культурозміни.
11. Дайте характеристику і назвіть особливості організації виробничих процесів при вирощуванні овочів закритого ґрунту.
12. Які основні трудові процеси передбачені в овочівництві закритого ґрунту?
13. Як проводиться вирощування розсади?
14. Які основні напрями розвитку овочівництва?
15. Яка найбільш поширена форма оплати праці в овочівництві?
16. Охарактеризуйте сучасний стан овочівництва в Україні та порівняйте аналогічні показники з країнами-сусідами.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Розрізняють такі зони вирощування овочів:

- а) спеціалізована; зональна;
- б) приміська; глибинна; сировинна;

- в) насінницька; переробна;
- г) вільна; офшорна.

Тепличні комбінати це підприємства які:

- а) забезпечують максимальне виробництво продукції в регіоні;
- б) мають багато парників і теплиць;
- в) вирощують продукцію у відкритому утепленому ґрунті;
- г) виробляють тепличну продукцію.

Тест 3

Глибинні зони вирощування овочів це:

- а) зони які спеціалізуються на вирощуванні окремих культур;
- б) сировинні зони переробної промисловості;
- в) зони які мають сприятливі умови для вирощування окремих овочів;
- г) глибина посадки розсади.

Тест 4

Підприємства приміської зони займаються вирощуванням:

- а) насіння овочевих і баштанних культур;
- б) ранніх, зелених, пряних та інших овочів;
- в) окремих культур, що найбільше підлягають переробці і консервуванню;
- г) квітів, щоб реалізовувати на міських ринках.

Тест 5

Основні способи сівби та садіння овочевих культур:

- а) розсадний;
- б) рядковий, квадратно-гніздовий, стрічково-гніздовий;
- в) суцільний, пунктирний;
- г) широкорядний.

Тест 6

Основними конструктивними типами культиваційних споруд в овочівництві є:

- а) парники, телиці;
- б) овочесховища;
- в) капітальні будівлі з штучним мікрокліматом;
- г) всі відповіді вірні.

Тест 7

До галузей рослинництва відноситься:

- а) рільництво;
- б) овочівництво та кормовиробництво;
- в) садівництво та виноградарство;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 8

В яких зонах України найбільш економічно вигідний розсадний метод вирощування овочевих культур:

- а) Поліссі;
- б) Лівобережному Лісостепу;

- в) Правобережному Лісостепу;
- г) Степу.

Тест 9

Вирощування розсади економічно дешевше у:

- а) весняних плівкових теплицях;
- б) парниках;
- в) стаціонарних теплицях;
- г) овочесховищах.

Тест 10

Найчастіше термін вирощування розсади становить:

- а) 10-15 днів;
- б) 30-80 днів;
- в) 90-100 днів;
- г) 110-120 днів.

Література:

1. Барабаш О.Ю. Технологія виробництва овочів і плодів: Підручник /О.Ю. Барабаш, В.С. Федоренко, Б.К. Гапоненко, В.Л. Сніжко. - К.: Вища школа, 1999, 326 с.
2. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях. Навчальний посібник. /П.С. Березівський, Н.І. Михайлюк, К: Центр навчальної літератури, 2005, - 560 с.
3. Організація виробництва: [навчальний посібник] /[Г.Є. Мазнєв, С.М. Калініченко, І.С. Щербакова, О.В. Грідін]; за ред. Г.Є. Мазнєва. - [вид. 2-ге випр. і доп.]. - Харків: Вид-во «Майдан», 2013. - 604 с.
4. Тарасенко Г.С. Організація сільськогосподарського виробництва: підруч. для студентів економ. спец. вищ. аграрн. закладів освіти III - IV рівнів акредитації / Г.С. Тарасенко, Л.Я. Зрібняк, М.М. Ільчук,; за ред. Г.С. Тарасенко. - К.: ФАДА, ЛТД, 2000. - 446 с.

Тема 8. Організація садівництва і виноградарства.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Особливості організації товарного виробництва плодів, ягід і винограду.
2. Виробничі типи спеціалізованих садівницьких і виноградарських підприємств.
3. Рациональні розміри саду і винограднику в підприємствах та їх підрозділах.
4. Організаційно-економічні вимоги до порід і сортового складу багаторічних насаджень з урахуванням зональних умов.
5. Обґрунтування структури насаджень. Організація території садів і виноградників.
6. Основні трудові процеси у садівництві й виноградарстві, їх

організаційно- економічне оцінювання.

7. Організація товарної обробки, зберігання та переробки плодоягідної продукції та винограду.

Основні визначення:

Садівництво та виноградарство - специфічна галузь, що зумовлює особливості її планування. Насамперед підприємства повинні мати раціональну структуру насаджень, тобто співвідношення площ під плодовими, ягідними культурами й виноградом. Для цього вони використовують породно-сортові особливості культур, включених до Реєстру сортів рослин України, які рекомендують науково-дослідні установи.

Виробництвом фруктів та ягід займаються підприємства таких типів: плодового, плодово-ягідного, плодоконсервного, плодорозсадницького, садово-виноградарського, виноградарсько-садівницького, виноградарського і виноградарсько-виноробного.

Організація території саду вирішує такі питання: вибір земельної ділянки; розміщення гідромеліоративних споруд, господарських центрів та потрібних приміщень; розбивка території саду на квартали; розміщення лісосмуг і доріг, а також порід і сортів плодово-ягідних культур по кварталах. Земельна ділянка, відведена під сад, має бути компактною, розташованою неподалік від населених пунктів та магістральних шляхів.

Господарські центри й виробничі приміщення розміщують у центрі бригадної ділянки. В разі потреби проектують зрошувальну мережу та інші споруди. Територію саду розбивають на квартали прямокутної форми, по межах яких планують лісосмуги і дороги.

Кwartали засаджують однією культурою (2-3 сорти) з однаковим строком вступу до плодоношення й періодом досягання. Для раціонального використання техніки в кварталі відстань між рядами та між деревами і кущами повинна бути однаковою. По зовнішніх межах саду передбачають садозахисні смуги з 3-5 рядів високорослих дерев, а по межах кварталів - вітроломні лінії з 1-2 рядів дерев. Практика садівництва свідчить, що із збільшенням густоти насаджень дерева швидше починають плодоносити, підвищується їх врожайність.

Найефективнішими є сади на слаборослих підщепах, які починають плодоносити на 3-4-й рік і при густоті насаджень 500-1250 дерев на 1 га забезпечують урожайність яблук 300-400 ц/га і більше.

Квартал плодового саду, виноградарника - являє собою територіально-виробничу одиницю, де протягом сезону виробництва виконуються всі технологічні процеси з догляду за насадженнями та збирання врожаю.

Основні виробничі процеси в садівництві. Відповідальний момент у садівництві - садіння дерев - їх висаджують рано навесні або восени. Перед цим ділянку орють на глибину 40-75 см, потім за допомогою вимірювальних інструментів кілками позначають місця садіння дерев. Ями викопують ямокопачами в агрегаті з тракторами. Дерев висаджують два працівники, прив'язуючи кожен саджанець до кілка. Використовують також механізований

спосіб садіння за допомогою однорядної саджалки МПС-1 в агрегаті з трактором ДТ-75М. Після садіння саджанці обов'язково поливають водою.

Товарна обробка, зберігання та реалізація продукції. У садівництві в єдиному технологічному процесі повинні здійснюватися збирання врожаю, товарна його обробка, транспортування, зберігання і реалізація продукції. Товарна якість плодів залежить від умов вирощування, а також способів їхньої обробки. Йдеться про розміри, колір, форму, стиглість, ступінь ураженості хворобами й шкідниками (за відповідними стандартами).

Товарна обробка плодів полягає в калібруванні їх за розмірами, сортуванні за якістю та закладанні в тару. Найкраще, якщо ці роботи виконуються одночасно. Механізоване сортування, калібрування і пакування плодів здійснюються за допомогою пересувного агрегату АПП-1 та стаціонарної лінії товарної обробки ЛТО-3 з сортувально-калібрувальною машиною МКН-ЗА-2.

Місцем товарної обробки плодів і тимчасового їх зберігання, а також зберігання таропакувальних матеріалів повинен бути пакувальний пункт, створений на кожній бригадній ділянці. Тут же розміщують навіс для падалиці й нестандартної продукції та інші приміщення і споруди.

Збереженість яблук у сховищах вища, якщо їх закладено в день збирання. Тому придатні для зберігання плоди без товарної обробки закладають у сховище й обробляють по закінченні періоду збирання. Потім їх сортують, калібрують, пакують і реалізують. Продукцію, не придатну для реалізації, переробляють. Великим підприємствам до 50 % зібраного врожаю доцільно вберігати, 15-25 - переробляти і 25-35 % реалізовувати рід час збирання.

У садівництві та виноградарстві важливі виробничі процеси ще виконуються вручну (обрізування дерев і кущів, збирання врожаю тощо). Отже, ефективність галузі значною мірою залежить від забезпеченості робочою силою. У садівництві основною формою організації праці, як і в інших галузях, є постійна спеціалізована бригада, що складається з ланок. На підприємствах, де площі саду невеликі, організовують спеціалізовані ланки, які входять до складу змішаних та інших бригад.

Спеціалізовані бригади - оптимальна за кількісним складом бригада (20 - 25 постійних працівників) та ланка у складі 8 - 10 осіб. За бригадою закріплюється 2 - 3 плодіві та ягідні культури.

Технологічний план - передбачає використання інтенсивних насаджень і сортів, які забезпечують швидкий оборот капіталу, тобто створенню і продуктивному використанню таких типів насаджень, які вступають в товарне плодоношення на 2 - 3 - й рік після закладання.

Зональна спеціалізація - відображає спеціалізацію природно-економічних зон, областей і районів на вирощуванні певних видів продукції садівництва та виноградарства.

Комбінований тип садівницьких господарств - основна частина продукції реалізується у свіжому вигляді за межами області, країни, на промислову переробку в господарстві направляється 20 - 25 % валового збору продукції.

Агропромислові підприємства - це великі садівницькі і виноградарські господарства, в яких органічно поєднуються сфери виробництва плодів, ягід та винограду з їх промисловою переробкою і зберіганням.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Які головні проблеми існують для садівницьких та виноградарських господарств в нових умовах господарювання?
2. Під впливом яких економічних чинників змінюються системи ведення садівництва?
3. Які основні типи насаджень впроваджуються за рекомендаціями наукових установ?
4. Які особливості організації промислового садівництва та виноградарства ?
5. Які є основні типи садівницьких і виноградарських підприємств ?
6. Які форми агропромислової інтеграції поширені в садівництві та виноградарстві?
7. Як вибрати місце і організувати територію саду ?
8. Що являє собою квартал плодового саду, виноградника? Які вимоги ставляться до його організації?
9. Як визначається кількість працюючих у садівництві та виноградарстві?
10. Поясніть систему технологій садівництва і виноградарства в особистих та фермерських господарствах.
11. Назвіть види спеціалізації в садівництві і виноградарстві.

Тестові завдання для проведення самоконтролю

Тест 1

Типи садівницьких господарств формуються в залежності від:

- а) цільового призначення продукції;
- б) територіального розміщення господарств;
- в) структури продукції яку вирощують господарства;
- г) матеріально-технічної бази підприємства.

Тест 2

Породно-сортова структура насаджень формується відповідно до:

- а) виробничої спеціалізації;
- б) природно-кліматичних умов;
- в) обсягів виробництва в зоні розташування господарства;
- г) попиту на ринку.

Тест 3

Основною територіальною одиницею багаторічних насаджень є:

- а) гектар;
- б) квартал;
- в) вулиця;
- г) масив.

Тест 4

Основні виробничі типи підприємств в садівництві:

- а) спеціалізовані та з поглибленою спеціалізацією;

- б) плодови, плодово-ягідні, плодоконсервні, плодово-розсадницькі;
- в) господарства з комплексним використанням продукції,
- г) господарства з промисловими садами.

Тест 5

Кількість працюючих у садівництві й виноградарстві визначають:

- а) за нормами навантаження площі б. насаджень на одного працівника;
- б) за загальною площею багаторічних насаджень;
- в) за кількістю вирощеної продукції;
- г) за загальними затратами праці на окремі виробничі процеси.

Тест 6

З урахуванням цільового призначення продукції склалися такі типи садівницьких господарств:

- а) з комбінованим використанням плодів і ягід, розміщені в зонах великих міст і промислових центрів, розміщені в зонах плодOPEREROBНИХ заводів
- б) плодово- ягідні, виноградарські;
- в) плодоконсервні, плодорозсадницькі;
- г) виноградарсько-садівницькі, плодови.

Тест 7

Обов'язковою умовою застосування дерново-перегнійної системи утримання ґрунту в міжряддях інтенсивного саду в Степу є:

- а) наявність ґрунтообробної техніки;
- б) достатнє природне зволоження;
- в) довгий світловий день;
- г) обов'язкове зрошення.

Тест 8

Який агрозахід прискорює дозрівання ягід суниці?

- а) вкривання насаджень соломою;
- б) мульчування ґрунту перегноем;
- в) вкривання плівкою ранньою весною;
- г) обривання квітконосів.

Тест 9

Виробництво в галузі садівництва і виноградарства пов'язано з багаторічними культурами, тому насадження відносять до:

- а) оборотних засобів виробництва;
- б) основних засобів виробництва;
- в) допоміжних засобів виробництва;
- г) другорядних засобів виробництва.

Тест 10

Кращий період для обрізування усіх плодових культур в Лісостепу є:

- а) осінній;
- б) зимовий;
- в) весняний;
- г) літній.

Література:

1. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях. Навчальний посібник. /П.С. Березівський, Н.І. Михайлюк, К: Центр навчальної літератури, 2005, - 560 с.
2. Економіка та організація промислового садівництва України / [Шестопаль О.М., Рульєв В.А., Кондратенко П.В. та ін.]; за редакцією О.М. Шестопаля. - К.: ННЦ ІАЕ, 2010. - 334 с.
3. Рульєв В.А. Конкурентоспроможність плодів і ягід. - Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. - 315 с.
4. Шестопаль О.М., Кондратенко П.В., Барабаш Л.О. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект. - К.: ННЦ ІАЕ, 2008. - 140 с.
5. Мармуль Л.О. Організаційно-економічні засади формування та розвитку ринку плодоягідної продукції / Л.О. Мармуль, С.В. Коваль // [монографія]. - Херсон: Айлант. 2008. - 160 с.
6. Сало І.А. Методичні положення прогнозування кон'юнктури ринку плодів та ягід в Україні / І.А. Сало; Ін-т садівництва УААН. - К.: ВЦ НУБіП, 2009. - 60 с.
7. Чорнодон В. Економічна ефективність промислового садівництва в ринкових умовах господарювання / В. Чорнодон // АгроСвіт. - 2008. - №21. - С. 40-42.

Тема 9. Організація виробництва і використання кормів.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Поняття і принципи організації кормової бази та кормовиробництва.
2. Джерела надходження кормів і система організації кормозабезпечення сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм і виробничих типів.
3. Типи кормовиробництва і годівлі.
4. Організаційно-економічні вимоги до складу кормів з урахуванням місцевих умов виробництва, складу і виробничого напрямку галузей тваринництва.
5. Організація виробництва кормів за ресурсозберігаючими технологіями.
6. Організація польового кормовиробництва.
7. Організація лукопасовищного господарства. Організація використання лукопасовищних угідь.

Основні визначення:

Кормова база - це розміри і склад її джерел, обсяг та якість кормів, організація їх виробництва і використання.

Організаційно-економічна оцінка кормової бази включає розрахунки та планування кормовиробництва, розробку заходів щодо інтенсифікації виробництва кормів та зниження їх собівартості, вибір найефективніших у даних умовах кормів і типів годівлі тварин, розробку оптимальних норм і раціонів годівлі, організацію виробництва кормів відповідно до видового складу та поголів'я тварин, організацію заготівлі, зберігання і використання кормів.

Практичне вирішення цих питань не повинне суперечити зоотехнічним і агрономічним вимогам, а враховувати їх. основними принципами раціональної організації кормової бази є:

- відповідність кормової бази зональним умовам і спеціалізації господарств;
- випередження темпів збільшення загального обсягу кормових ресурсів над ростом поголів'я тварин та його продуктивності;
- ефективне використання землі шляхом оптимального поєднання польового і лукопасовищного кормовиробництва;
- рівномірне цілорічне забезпечення поголів'я тварин якісними кормами власного виробництва;
- стабільність кормової бази, тобто незалежність її від впливу несприятливих кліматичних умов;
- раціональне розміщення кормовиробництва на території господарства, відповідність його внутрішньогосподарській спеціалізації і розміщенню тваринництва;
- відповідність кормової бази природним умовам;

Структура кормової бази - співвідношення різних видів кормів у господарстві за загальною поживністю.

Система кормовиробництва - це науково - обґрунтований комплекс організаційно - економічних, технологічних і технічних заходів, спрямованих на створення міцної кормової бази, раціональне використання земельних угідь, удосконалення процесів заготівлі, зберігання, приготування і використання кормів, зниження затрат праці та засобів виробництва на одиницю продукції.

Раціональний тип кормовиробництва - система отримання певного обсягу і складу найбільш дешевих кормів, які вміщують достатню кількість поживних речовин, необхідних для збалансованої годівлі наявного в господарстві поголів'я.

Внутрішньогосподарські джерела надходження кормів - польове і лукопасовищне кормовиробництво, кормодобування.

Негосподарські джерела надходження кормів - поставки в межах міжгосподарської кооперації, обмін, купівля мінеральних добавок, преміксів.

Корми рослинного походження - концентровані (зерно і зернопродукти, комбікорм, жом, шрот); грубі (сіно, солома); зелені (трава з природних пасовищ, з ділянок, що засіваються бобовими і злаковими травами на випас і

підгодовування, а також з штучних пасовищ); соковиті (силос, коренеплоди, картопля, баштанні); консервовані (сінаж приготовлений з пров'ялених трав).

За одиницю поживності в нашій країні прийнято **кормову одиницю**, що дорівнює 1 кг вівса середньої якості.

Таким чином, поживність інших кормів (у кормових одиницях) показує, якій кількості вівса дорівнює 1 кг того чи іншого корму за вмістом енергії, що може бути використана твариною.

Кормовий раціон - це набір кормових засобів для годівлі окремих видів і груп тварин, складений на основі обліку зоотехнічних, економічних вимог та організаційно-господарських умов підприємства.

Структура раціону - це співвідношення різних видів кормів у раціоні, виражене у відсотках, до їх сумарної поживності.

Кормовий план - це науково - обґрунтована програма забезпечення тварин повноцінними кормами на певний період відповідно до потреб і обсягу виробництва різних видів якісної продукції (Тарасенко Г.С.).

Кормовий план - це обґрунтований розрахунок потреби господарства на певний період по всіх видах кормів згідно із запланованим зростання поголів'я і продуктивності худоби (Азізов С.П.)

Баланс кормів - це співставлення потреби господарства в кормах з джерелами її забезпечення на той чи інший період.

Під **окупністю кормів** розуміють ефективність їх використання у процесі годівлі тварин та виробництва їхніх продуктів. Це - оплата корму тваринницькою продукцією. Розрізняють зоотехнічну та економічну окупність, що характеризує ефективність використання корму в натуральному і вартісному показниках.

Зоотехнічну окупність кормів характеризують витрати кормових одиниць на одиницю виробленої тваринницької продукції і, навпаки, виробництво цієї продукції на одиницю спожитих кормів.

Економічну окупність корму характеризує вартість кормів, витрачених на одиницю тваринницьких продуктів, або кількість та вартість цієї продукції, одержаної на 1 грн. вартості спожитого корму.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Що розуміють під кормовою базою ?
2. Які основні принципи організації кормової бази?
3. Які основні напрями зміцнення кормової бази ?
4. Як забезпечується переведення кормовиробництва на промислову основу?
5. Які основні джерела надходження кормів в господарство?
6. Які основні групи кормів існують?
7. Поняття структури раціону. Поняття структури кормової бази.
8. Що розуміють під раціональним типом кормовиробництва?
9. Які вимоги ставляться до організації кормової бази?
10. Які показники використовуються для економічної оцінки рівня інтенсивності й ефективності кормової бази ?
11. Що розуміють під типом годівлі?

12. За якими показниками проводять економічну оцінку кормових культур?
13. За якими показниками проводять зоотехнічну оцінку кормових раціонів?
14. Які умови обмежують виробництво кормів?
15. Які методи використовують для розрахунку оптимального раціону, типу годівлі і кормовиробництва?
16. За якими способами розраховують потребу в кормах?
17. З яких частин складається баланс кормів?
18. Що передбачає раціональна організація польового кормовиробництва в сучасних умовах?
19. Які фактори забезпечують підвищення продуктивності природних луків і культурних пасовищ?

Тестові завдання для проведення самоконтролю:

Тест 1

Основними принципами раціональної організації кормової бази є:

- а) відповідність, випередження, ефективність, рівномірність, стабільність, раціональність, економічної ефективності, плановість;
- б) відповідність, випередження, ефективність, рівномірність, стабільність, раціональність, плановість;
- в) відповідність, випередження, ефективність, стабільність, раціональність, економічної ефективності, плановість;
- г) випередження, ефективність, рівномірність, стабільність, раціональність, економічної ефективності, плановість.

Тест 2

Господарську цінність кормів визначають за їх:

- а) поживністю;
- б) дієтичними властивостями;
- в) впливом на якість тваринницьких продуктів;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 3

За одиницю поживності в нашій країні прийнято:

- а) поживну одиницю;
- б) кормову одиницю;
- в) корисну одиницю;
- г) усі відповіді невірні.

Тест 4

Кормова одиниця дорівнює:

- а) 1 кг ярої пшениці високої якості;
- б) 1 кг вівса середньої якості;
- в) 1 кг озимої пшениці середньої якості;
- г) 1 кг ячменю високої якості.

Тест 5

Основним показником якості кормів є вміст:

- а) перетравного протеїну;
- б) рослинних жирів;
- в) холестерину;
- г) вітамінів.

Тест 6

Яка буває окупність кормів?

- а) зоотехнічна та тваринницька;
- б) економічна та природна;
- в) грошова та натуральна;
- г) зоотехнічна та економічна.

Тест 7

Зоотехнічну окупність кормів характеризують:

- а) витрати кормових одиниць на одиницю виробленої тваринницької продукції;
- б) вартість кормів, витрачених на одиницю тваринницьких продуктів;
- в) виробництво тваринницької продукції на одиницю спожитих кормів;
- г) вірні відповіді А і В.

Тест 8

Економічну окупність корму характеризує:

- а) витрати кормових одиниць на одиницю виробленої тваринницької продукції;
- б) вартість кормів, витрачених на одиницю тваринницьких продуктів;
- в) кількість та вартість тваринницької продукції, одержаної на 1 грн. вартості спожитого корму.
- г) вірні відповіді Б і В.

Тест 9

Зоотехнічно й економічно обґрунтована потреба поживних речовин та видовий склад кормів для однієї голови тварин на певний період - це:

- а) норма годівлі;
- б) кормовий раціон;
- в) поживний раціон;
- г) кормова норма.

Тест 10

Склад кормів, що забезпечує добову їх потребу, називають:

- а) нормою годівлі;
- б) кормовим раціоном;
- в) поживним раціоном;
- г) кормовою нормою.

Тест 11

Які існують системи кормовиробництва в Україні?

- а) посівна та комбінована;
- б) комбінована та лукопасовищна;
- в) посівна, комбінована та лукопасовищна;
- г) посівна та лукопасовищна.

Література:

1. Зінченко О.І. Кормовиробництво /О.І. Зінченко/ К.: Вища шк., 2005. - 440 с.
2. Євтєєв О. Ефективні корми - статистичні дива [Електронний ресурс] / О.

Євтєєв // Агропрофі. - 2013. - Режим доступу: <http://www.agroprofi.com.ua/stati/1057-efektivni-kormi-statistichni-diva.html>.

3. Кіщак І.Т. Становлення та ефективне функціонування ринку кормових ресурсів / І. Т. Кіщак. - Миколаїв: «ІЛІОН», 2004. - 280 с.
4. Організація і планування сільськогосподарського виробництва. Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти III- IV рівнів акредитації. М.М. Ільчук, Л.Я. Зрібняк та ін. за ред. М.М. Ільчука, Л.Я. Зрібняка. К.: 2008. - с.

Тема10. Організація підсобних виробництв і промислів .

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Мета і основні завдання організації підприємницької діяльності підсобних виробництв і промислів сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах, їх місце в системі агробізнесу.
2. Класифікація підсобних підприємств і їх подальший розвиток.
3. Види та організаційні форми підсобної промислової діяльності сільськогосподарських підприємств.
4. Принципи її організації та функціонування в підприємствах агропромислового комплексу України.
5. Ефективність підприємницької діяльності підсобних промислових виробництв і промислів.

Основні визначення:

Підсобні виробництва і промисли в сільськогосподарських підприємствах організуються як структурні виробничі підрозділи.

В перспективі такі внутрішньогосподарські структури знайдуть свій подальший розвиток і їх перетворення в окремі підприємницькі структури.

Всі види підсобних виробництв і промислів можна класифікувати за певними ознаками: за відношенням до основної діяльності підприємства; за типом використовуваної сировини; за спеціалізацією; за характером технологічного процесу; за ступенем складності технологічного процесу; за обсягами і видами продукції; за товарним характером; і т.д.

За відношенням до основної діяльності виділяють підсобні промислові виробництва і промисли пов'язані і непов'язані із сільським господарством.

При цьому мається на увазі зв'язок за технологічним ланцюгом, оскільки в організаційно-економічному відношенні всі промислові підрозділи господарств тісно зв'язані із сільським господарством, адже вони є складовими частинами сільськогосподарських підприємств.

За типом використовуваної сировини підсобні промислові виробництва поділяються на: ті, що переробляють сільськогосподарську продукцію; ті, що добувають і переробляють несільськогосподарську сировину; ті, що виробляють промислову продукцію

Класифікація підсобних виробництв і промислів за їх спеціалізацією.

За цією ознакою вони поділяються на:

До першої групи належать кузні, майстерні з ремонту сільськогосподарської техніки, цехи з виробництва трав'яного борошна, приготування кормових сумішей, комбікормові цехи (заводи) та інші. Діяльність цих підрозділів спрямована насамперед на забезпечення безперебійної роботи сільськогосподарського виробництва.

До другої групи відносять консервні та плодоовочеві цехи і заводи, цехи з переробки молока і м'яса, млини, крупорушки, олійні та інші.

До третьої групи відносять виробіток та переробка будівельних матеріалів, виробництво плівки, лісозаготівлі, лісопильні, столярні цехи (майстерні), художні промисли, швейні цехи, цегельні, виготовлення металовиробів господарського вжитку і культпобуту та інші.

За характером технологічного процесу промислові виробництва і промисли поділяються на: добувні і переробні.

За ступенем складності технологічного процесу промислові виробництва і промисли поділяються на прості, які складаються з одного безперервного процесу і складні, які охоплюють декілька самостійних процесів.

За обсягами і видами продукції підсобні промислові виробництва і промисли поділяються на: індивідуальні (виробництво одиничних видів продукції на замовлення); серійні (виробництво заранне встановленої партії або серії однотипних виробів); масові (безперервно повторюване виробництво однорідної продукції протягом тривалого періоду часу).

За товарним характером підсобні промислові виробництва і промисли є: нетоварні, які обслуговують дане господарство, товарні, які виготовляють продукцію або напівфабрикати для реалізації.

Якісно новим етапом у розвитку підсобних промислових виробництв у ринкових умовах є розширення сфери підсобної діяльності - надання послуг у сільській місцевості на основі розвитку приватного підприємництва.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. Які існують основні природні фактори розвитку підсобних виробництв?
2. Як здійснюється переробка виробленої сільськогосподарської продукції ?
3. Які основні принципи організації та ліквідації підсобних виробництв ?
4. Як здійснюється матеріально - технічне забезпечення підсобних виробництв ?
5. За якими принципами здійснюється класифікація підсобних підприємств ?
6. Які є основні види та організаційні форми підсобних підприємств ?
7. Якими є основні шляхи розвитку підсобного господарства в умовах подальшого розвитку ринкових відносин ?
8. Яким є правовий статус внутрішньогосподарських підсобних виробництв і промислів?
9. На основі якого документа здійснюють свою господарську діяльність

підсобні виробництва і промисли?

10. Перерахуйте економічні завдання, які покладаються на підсобні виробництва і промисли?
11. Які соціальні завдання ставляться перед підсобними виробництвами і промислами?
12. Назвіть механізм визначення форми і системи оплати праці працівників підсобних виробництв і промислів.

Тестові завдання для проведення самоконтролю:

Тест 1

Об'єктивними передумовами розвитку підсобних виробництв є:

- а) різниця між робочим періодом і періодом виробництва; наявність місцевих сировинних ресурсів;
- б) потреба господарства в додаткових фінансових ресурсах;
- в) надлишкові трудові ресурси;
- г) вимоги ринку.

Тест 2

Підсобні виробництва організовують на базі:

- а) підсобних господарств населення;
- б) агрофірм; агрокомбінатів; агроторгових підприємств; аграрних кооперативів;
- в) промислових підприємств;
- г) всіх організаційно-правових форм господарювання.

Тест 3

Метою діяльності підсобних виробництв є:

- а) раціональне забезпечення основного виробництва оборотними засобами;
- б) раціональне використання продукції; повна зайнятість і закріплення робочої сили;
- в) забезпечення потреб внутрішнього ринку;
- г) отримання максимального прибутку.

Тест 4

Організуються і ліквідовуються підсобні виробництва в сільськогосподарських підприємства за рішенням:

- а) місцевих органів влади;
- б) загальних зборів або зборів уповноважених;
- в) управліннями агропромислового розвитку;
- г) Міністерства агропромислового розвитку.

Тест 5

Підсобність виробництв сільськогосподарського підприємства вбачається в:

- а) безпосередньому зв'язку з основними, додатковими і допоміжними галузями аграрного виробництва конкретного підприємства;
- б) сфері виробничих процесів, як основного виду господарської діяльності;
- в) одержанні максимального прибутку;

- г) формі інтеграції аграрного і промислового виробництва як на внутрішньогосподарському, так і на міжгосподарському рівнях.

Тест 6

Предметом діяльності підсобних промислових виробництв і промислів є:

- а) виробництво будівельних матеріалів, склотари, меблів;
- б) виробництво напівфабрикатів, вузлів, деталей, тари;
- в) переробка сільськогосподарської сировини;
- г) всі відповіді вірні.

Тест 7

Загальне керівництво підсобними виробництвами і промислами у колективних с.-г. підприємствах здійснює:

- а) уповноважена на це особа;
- б) правління;
- в) загальні збори акціонерів;
- г) директор (власник) підприємства.

Тест 8

Загальне керівництво підсобними виробництвами і промислами у державних та інших агроформуваннях здійснює:

- а) наглядова рада;
- б) рада директорів;
- в) їх керівники;
- г) рада трудового колективу.

Тест 9

Підсобне промислове підприємство реалізує свою продукцію та надає послуги підприємствам і громадянам за цінами і тарифами, які встановлюються:

- а) ним самостійно;
- б) на основі попиту та пропозиції;
- в) на договірній основі;
- г) правильна відповідь „а” та „в”.

Тест 10

Одним із економічних завдань, які покладаються на підсобні виробництва і промисли - є:

- а) отримання аграрним підприємством додаткових грошових надходжень;
- б) раціональне використання робочої сили підприємства протягом року;
- в) формування ощадливого ставлення працівників підприємства до виробленої ними продукції;
- г) всі відповіді вірні.

Література:

1. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : навч. посіб. / О.О. Гиль. - К.: Ліра-К, 2015. - 248 с.
2. Гой І.В. Підприємництво: навч. посіб. / І.В. Гой. - К.: ЦУЛ, 2013. - 368 с.
3. Доберчак Н.І. Економіка виробництва : навч. посіб. / Н.І. Доберчак. - К.:

Ліра-К, 2015. - 258 с.

4. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / [Збарський В.К., Бабієнко М.Ф., Кулаєць М.М., Синявська І.М., Хоменко М.П.]; за Проф. Проф.. В.К. Збарського. - К.: Агроосвіта, 2013. - 352 с.
5. Економіка продуктового під комплексу навч. посіб. / [Збарський В.К., Мацибора В.І., Рогач С.М. та ін.]; за ред. В.К. Збарського. - К.: НУБіП України, 2012. - 367 с.

Тема 11. Організація зберігання, переробки та реалізації продукції сільськогосподарських підприємств.

Теоретичні питання, які необхідно самостійно опрацювати:

1. Економічний механізм функціонування переробних підприємств та їх взаємовідносин з товаровиробниками.
2. Організація зберігання сільськогосподарської продукції.
3. Організація переробки сільськогосподарської продукції.
4. Організація реалізації сільськогосподарської продукції.
5. Планування обсягів виробництва, асортименту та собівартості продукції переробки.
6. Економічний механізм функціонування переробних підприємств та їх взаємовідносин з товаровиробниками.

Основні визначення:

Зберігання продукції - це частина технологічного процесу, яка є проміжною ланкою між безпосередньо отриманням продукції та її реалізацією або технологічним споживанням, і являє собою комплекс міроприємств, які забезпечують зберігання її споживчих якостей та попереджують її втрати.

Раціональна організація зберігання сільськогосподарської продукції передбачає правильний вибір місця складування та зберігання. В залежності від виду продукції вона може зберігати на спеціально обладнаних відкритих площадках, під навісами, на складах, в овочесховищах, спеціальних холодильниках з машинним охолодженням тощо. Кожне із приміщень повинно мати типові обладнання, забезпечувати необхідний для правильного зберігання режим температури, вологості, освітлення, протипожежної безпеки.

Серед основних питань раціонального забезпечення зберігання продукції слід виділити: забезпечення контролю і обліку руху продукції, систематична перевірка дотримання режиму зберігання, своєчасна підготовка продукції до реалізації.

Розрізняють 2 види втрат при зберіганні: у масі; у якості.

При порушенні умов зберігання сільськогосподарської продукції, наприклад зерна втрати від самозігрівання можуть становити від 3 до 8 % при частковій або повній втраті якості продукції.

Крім господарств продукція може зберігатись

Матеріально - технічна база сфери зберігання сільськогосподарської продукції - це система, яка складається з великої кількості сховищ, місткостей, холодильного господарства, яке забезпечене сучасним обладнанням і системою машин для автоматичного регулювання умов зберігання, переміщення, сортування та переробки продукції.

З метою забезпечення всієї вирощеної та заготовленої продукції необхідно:

- 1) значно розширити потужності баз, складів, елеваторів, холодильних установок, поліпшити їх розміщення та технічну оснащеність;
- 2) будівництво сховищ та холодильників у заготівельних та торговельних організаціях;
- 3) розвиток бази зберігання безпосередньо на місцях її переробки.

Найбільш раціональним по окремих видах продукції є співвідношення між цими 2 напрямками 70 % - збереження в місцях виробництва, 30 % в місцях споживання (картопля).

Переробна галузь у більшій мірі, ніж сільськогосподарські товаровиробники, наближена до споживача, керується його інтересами, що і визначає предмет діяльності переробних підприємств.

Організаційною основою створення і функціонування переробних підприємств є суспільний поділ праці в системі матеріального виробництва, особливості технології переробки сільськогосподарської продукції і виробництва продуктів харчування, створення відповідної технологічної бази, формування виробничо-економічних відносин у галузі.

Економічною основою становлення і розвитку переробних підприємств є принципи дохідності виробничої діяльності, самоокупності і самодостатності вирішення виробничих і соціальних питань, оптимізації виробничого процесу, реалізації потреб спеціального розвитку і виду діяльності.

Галузевий принцип функціонування переробних підприємств свідчить про зростання ролі централізованого управління процесами переробки, необхідність делегування частини функцій колегіальним органам управління, інтеграції і координації зусиль господарюючих суб'єктів.

Переробка сільськогосподарської продукції може здійснюватись:

- 1) переробними галузями сільськогосподарських підприємств;
- 2) переробними підприємствами сфери АПК.

Переробні виробництва які функціонують в господарствах поділяються на групи за такими класифікаційними ознаками:

- 1) за характером сировини яку вони використовують - на переробні та добувні. *До першої групи* відносяться виробництва які займаються переробкою сировини рослинницького та тваринницького походження (плодо-овоче-консервне, круп'яне, олійне, тощо). *До другої групи* - виробництво мінеральних вод та рибне господарство;

- 2) за призначенням готової продукції - на підприємства групи "А" продукція яких є сировиною для інших галузей (виробництво олії, борошна тощо), і групи "Б" - їх продукція йде безпосередньо для споживання населенням.

3) за тривалістю роботи на протязі року : виробництва сезонної дії (плоди, овочі) і цілорічної дії (борошно - круп'яні, олійні, хлібопекарські).

4) за тривалістю роботи протягом доби: виробництва безперервної дії (олійне, хлібопекарне), виробництва, які не потребують безперебійності технологічного процесу;

5) за способом одержання готової продукції;

6) за рівнем механізації та автоматизації виробничих процесів:

Основні принципи, які покладено в основу організації підрозділів з переробки сільськогосподарської продукції в господарстві: переробні

підприємства наряду з іншими структурними одиницями являються складовими сільськогосподарського підприємства; забезпечення раціонального використання трудових ресурсів в період міжсезонного їх надлишку; використання місцевої сировини (за виключенням допоміжних та упакованих матеріалів, та окремих видів тари); раціональне розміщення на території господарства з урахуванням особливостей місця проживання сільського населення та розташування джерел сировини.

Основні етапи організації діяльності виробництв по переробці сільськогосподарської продукції в господарстві:

1) розрахунок потенційних джерел сировини для промислової переробки, та відповідних ресурсів: наявності палива, електроенергії, тощо.

2) розрахунок міжсезонних резервів праці в передбачуваному періоді;

3) визначення видів виробництв, які необхідно створити та обсягу випуску продукції;

4) виявлення та вивчення споживачів промислової продукції та заключення з ними договорів,;

5) розрахунок потреб свого господарства та попиту на місцевому ринку;

В перспективі для підвищення ефективності переробки сільськогосподарської продукції в підприємстві доцільно створювати:

- інтегровані формування за участю підприємств по виробництву сировини та її переробці;

- переробці продукції на давальницьких умовах;

- переробка продукції виробниками сировини на кооперативних засадах.

Моделі таких інтегрованих об'єднань повинні ґрунтуватись на врахуванні конкретних умов господарювання, регіональних особливостях галузей, технологічному рівні виробництва.

Питання для контролю за рівнем самостійного опрацювання теми:

1. В чому полягають організаційна та економічна основи переробних підприємств?

2. Які існують напрями менеджменту в господарській діяльності підприємств по переробці сільськогосподарської продукції?

3. Вкажіть особливості переробної і харчової промисловості.

4. Головні питання переробної галузі в напрямку досягнення економічної

ефективності.

5. Антикризисне управління - засіб вирішення проблем переробної галузі.
6. Які існують нормативні акти адміністративного і економічного характеру, спрямовані на стабілізацію економіки переробних підприємств і об'єднань?
7. Сучасний стан та перспективи розвитку системи управління в переробній галузі.
8. Значення та вплив інвестицій на розвиток переробної і харчової галузей України.
9. Розвиток самоуправління трудових колективів на основі нового організаційно-економічного механізму господарювання.
10. Сутність та значення програми невідкладних антикризових заходів Колегії Комітету харчової промисловості України.
11. Сутність управління процесом переробки і зберігання сільськогосподарської продукції на підприємствах харчової та переробної промисловості.
12. Розподіл матеріальної відповідальності на підприємствах переробної і харчової промисловості.
13. Яка економічна суть подальшого вдосконалення організації зберігання та переробки сільськогосподарської продукції?

Тестові завдання для проведення самоконтролю:

Тест 1

Організаційною основою створення і функціонування переробних підприємств є:

- а) суспільний поділ праці в системі матеріального виробництва, особливості технології переробки с.-г. продукції і виробництва продукції харчування;
- б) створення відповідної технологічної бази, формування виробничо-економічних відносин у галузі;
- в) принципи дохідності виробничої діяльності, самоокупності і самодостатності вирішення виробничих і соціальних питань;
- г) вірні відповіді А і Б.

Тест 2

Економічною основою становлення і розвитку переробних підприємств є:

- а) принципи оптимізації виробничого процесу, реалізації потреб спеціального розвитку і виду діяльності;
- б) створення відповідної технологічної бази, формування виробничо-економічних відносин у галузі;
- в) принципи дохідності виробничої діяльності, самоокупності і самодостатності вирішення виробничих і соціальних питань;
- г) вірні відповіді А і В.

Тест 3

Напрями менеджменту в господарській діяльності підприємств по переробці сільськогосподарської продукції:

- а) постачання, виробництво, реалізація;
- б) постачання, виробництво, реалізація, розподіл доходів;
- в) постачання, виробництво, реалізація, контроль;
- г) виробництво, реалізація, розподіл доходів.

Тест 4

Система правових, економічних, технологічних, виробничих і соціальних відносин, які існують на рівні окремих підприємств у цілому в галузі це:

- а) предмет управлінської діяльності в переробній та харчовій галузях;
- б) об'єкт управлінської діяльності в переробній та харчовій галузях;
- в) мета управлінської діяльності в переробній та харчовій галузях;
- г) інструмент управлінської діяльності в переробній та харчовій галузях.

Тест 5

Ринкова трансформація переробних галузей і підприємств супроводжується розширенням діяльності колективів на основі:

- а) підприємництва;
- б) розвитку ініціативності особистої дисципліни;
- в) відповідальності працівників;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 6

Залучення іноземних інвестицій у вітчизняну харчову промисловість, формування відкритого ринку продовольчих товарів є:

- а) негативними змінами у переробній галузі;
- б) позитивними змінами переробній галузі;
- в) не має ніякого впливу;
- г) позитивними змінами галузі рослинництва.

Тест 7

Важливим напрямом менеджменту у переробній сфері є розвиток:

- а) стратегія управління;
- б) самоорганізація виробництва;
- в) самоуправління трудових колективів;
- г) контроль за процесом переробки.

Тест 8

Програма невідкладних антикризових заходів, що розроблена Колегією Комітету харчової промисловості України, включає:

- а) подальшу стабілізацію і розширення виробництва;
- б) збільшення виходу готової продукції, ;
- в) забезпечення конкурентоспроможності продукції;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 9

Прогностичну і планову функцію на підприємстві забезпечують:

- а) планово-економічні відділи підприємства;
- б) бухгалтерський відділ підприємства;
- в) збутовий відділ підприємства;

- г) виробничі підрозділи підприємства.

Тест 10

Серед основних заходів планування роботи підприємств є:

- а) підвищення технічного рівня виробництва, скорочення виробничих витрат;
- б) розробка та освоєння нових конкурентоспроможних видів продукції;
- в) маркетингове забезпечення просування виробів на ринку;
- г) усі відповіді вірні.

Тест 11

Найбільш поширеними на переробних і харчових підприємствах є:

- а) одно -, двоступеневі системи управління;
- б) дво -, триступеневі системи управління;
- в) три -, чотириступеневі системи управління;
- г) одно -, триступеневі системи управління.

Література:

1. Васильков В.Г. Організація і управління процесами виробництва: навч. посіб. / В.Г. Васильков, Н.В. Василькова.- К.: КНЕУ, 2011.-503 с.
2. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: Підручник.-К.: КНЕУ, 2004.-550 с.
3. Організація виробництва в аграрних підприємствах: Навч. посіб. / За ред. М.Г. Тютюнника. - Полтава: ФОП Говоров С.В., 2009 .- 416 с.
4. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник. - К.: Каравела, 2011.-352 с.

4. ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Концепція та методи роздержавлення і приватизації матеріальних засобів виробництва, землі, об'єктів побуту, житла.
2. Методика визначення часток майнових і земельних паїв у разі перетворення державної і колективної власності у приватну.
3. Грошова оцінка землі, її значення і функції у відтворювальному процесі.
4. Формування внутрішньогосподарських виробничих і обслуговуючих підрозділів на постійній та тимчасовій основі.
5. Мотивація праці, її взаємозв'язок з матеріальним стимулюванням.
6. Суть матеріального стимулювання працівників сільськогосподарського підприємства.
7. Формування фонду заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання.
8. Системи та види оплати праці.
9. Види транспортних засобів та умови їх використання.
10. Енергетичне господарство с.-г. підприємств: функції та порядок організації.

11. Організація забезпечення та використання паливно-мастильних матеріалів.
12. Якість як засіб задоволення вимог суспільства. Система управління якістю.
13. Сутність та система показників в конкурентоспроможності. Система сертифікації.
14. Рослинництва як виробнича система. Її підсистеми.
15. Обґрунтування розміру галузі та обсягу виробництва продукції.
16. Шляхи підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області.
17. Особливості організації галузі овочівництва.
18. Організаційні форми виробництва в галузі. Виробничі витрати і розміри овочівницьких підприємств.
19. Організація основних виробничих процесів. раціональне використання робочої сили, форми організації праці та її оплати за кінцеві результати виробництва.
20. Особливості організації товарного виробництва плодів, ягід і винограду.
21. Виробничі типи спеціалізованих садівницьких і виноградарських підприємств.
22. Основні трудові процеси у садівництві й виноградарстві, їх організаційно-економічне оцінювання.
23. Організація товарної обробки, зберігання та переробки плодоягідної продукції та винограду.
24. Поняття і принципи організації кормової бази та кормовиробництва.
25. Джерела надходження кормів і система організації кормозабезпечення сільськогосподарських підприємств різних організаційних форм і виробничих типів.
26. Організаційно-економічні вимоги до складу кормів з урахуванням місцевих умов виробництва, складу і виробничого напрямку галузей тваринництва.
27. Організація польового кормовиробництва.
28. Організація лукопасовищного господарства. Організація використання лукопасовищних угідь.
29. Мета і основні завдання організації підприємницької діяльності підсобних виробництв і промислів сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах, їх місце в системі агробізнесу.
30. Види та організаційні форми підсобної промислової діяльності сільськогосподарських підприємств.
31. Принципи її організації та функціонування в підприємствах агропромислового комплексу України.
32. Ефективність підприємницької діяльності підсобних промислових виробництв і промислів.
Економічний механізм функціонування переробних підприємств та їх взаємовідносин з товаровиробниками.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Порядок поточного і підсумкового оцінювання знань

Формами поточного контролю є такі:

1. оцінювання виступів та участі у семінарських заняттях, ділових іграх, аналізі конкретних ситуацій, круглих столах, конференціях та практичних заняттях, інших формах. Порядок здійснення поточного контролю в такій формі передбачає оцінювання рівня знань, виявленого у доповідях, виступах та доповненнях; ступеня практичного оволодіння навчальним матеріалом; вміння поєднати теоретичні положення з практичною діяльністю державного службовця; рівня творчості та активності участі в практичних заняттях;
2. оцінювання результатів виконання практичних ситуаційних завдань. При цьому визначається ступінь опанування нормативно-правовою та інструктивно-методичною базою, теоретичними положеннями; наявність вміння їх практичного застосування; рівень самостійності та творчості;
3. тестування.

Формою *підсумкового контролю* знань слухачів магістратури є екзамен.

Слухач магістратури допускається до нього за таких умов:

- наявність конспекту лекцій з курсу;
- наявність позитивних результатів поточного контролю знань;
- прийняття участі в семінарах.

При невиконанні цих умов слухач допускається до екзамену після додаткової співбесіди за тематикою курсу.

Екзаменаційний білет містить три питання, що належать до різних тем програми. Результати висвітлення питань оцінюються за 100-бальною системою, зазначеною раніше. Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з середньої оцінки за результатами поточного контролю знань і за виконанням екзаменаційних завдань.

Шкала оцінювання знань

Рейтинговий показник	Оцінка у національній шкалі		Оцінка ECTS
90 - 100	Зараховано	5 (відмінно)	A (відмінно)
82 - 89		4 (добре)	B (добре)
75 - 81			C (добре)
67-74		3 (задовільно)	D (задовільно)
60-66			E (задовільно)
35 - 59	Незараховано	2 (незадовільно)	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1 - 34		-	F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням

Оцінка «задовільно» – судження, знання властивостей і зв'язків. Кваліфікується як здатність орієнтуватися у причинно-наслідкових та інших зв'язках і механізмах (алгоритмах) перебігу явищ (процесів) та вміння кваліфікувати предмет за суттєвими ознаками. Пов'язується із поняттям або висловлюванням про предмет, який вивчається, що робить його схожим на попередній рівень. Крім того, магістрант може виходити за межі вивченого матеріалу, наводячи свої власні приклади чи міркування.

Оцінка «добре» – вміння й навички, знання схем практичної діяльності. Кваліфікується як здатність застосовувати відтворене для розв'язування стандартних навчальних завдань за схемою чи шаблоном. Є продовженням (розширенням) попереднього: просто даються знання про схеми (шаблони) практичної діяльності. Відмінністю ж є те, що тут з'являється вид діяльності, який полягає у застосуванні знань на практиці.

Оцінка «відмінно» – кваліфікується як здатність переносити знання попередніх рівнів на нестандартні завдання (застосувати у нестандартних ситуаціях) та виробляти нові знання (творчість). Магістрант відповідає грамотно, творчо використовує додаткову літературу, самостійно одержує інформацію, опубліковану в періодичному виданні. Він вміє аналізувати, порівнювати, узагальнювати, абстрагувати і конкретизувати, класифікувати і систематизувати матеріали.

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основна

1. Азізов С.П. Організація аграрного виробництва і бізнесу. К.: ННЦ ІАЕ, 2019. 790 с.
2. Барроу К. Бізнес-план: Практичний посібник. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун - К.: Т-во "Знання", КОО, 2019. 285с.
3. Бідзюра І.П. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу / І.П. Бідзюра, В.К. Збарський, М.М. Ільчук. К. 2020. 398 с.
4. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства : Навч. посіб. / В. І. Дробот, В. П. Март'янов та ін. К. : Мета, 2020. 336 с.
5. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посібн. [2-ге вид., стереот.] / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. – Львів: „Магнолія Плюс”, 2020. 443с.
6. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: Навч.посіб. / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболев, Г.О. Швиданенко, О.Г. Дерев'янка. К.: КНЕУ, 2021. 379с.

Допоміжна

1. Дем'яненко С. І. Менеджмент аграрних підприємств: Навчальний посібник / С.І. Дем'яненко. К.: КНЕУ, 2020. 347с.
3. Організація і планування виробництва (на прикладах харчової промисловості): Навч.посіб./ Ред. В.К. Костюк. К.: Ун-т Україна, 2020. 331с.
4. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: підруч. / за ред.. М.М. Ільчука, Л.Я. Зрібняка. Вінниця: Нова книжка, 2019. 456 с.
5. Топалов А.Д., Скоробагатько С.В., Ільяшенко В.А. Організація виробництва в підприємствах АПК. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
6. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Організація виробництва в аграрних формуваннях. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. 560 с.
7. Азізов О.П., Канінський П.К., Скупий В.М. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: Підручник. – К.: ІАЕ, 2001. 834с.
8. Березівський П.С., Губені Ю.Е., Михалюк Н.І. Організація виробництва і підприємницької діяльності в аграрних формуваннях: Навчальний посібник для

студентів агрономічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти I-IV рівнів акредитації. – Львів: "Українські технології", 2002. 536 с.

9. Азізов С.П., Канінський П.К. Організація сільськогосподарського виробництва: Практикум. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. 270 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.minagro.gov.ua/agroosvita/>
2. http://pidruchniki.ws/15840720/menedzhment/dilova_karyera_-_dahno_ii
3. <http://www.management.com.ua/>
- 4.Електронний навчальний курс «Організація діяльності с.г підприємства»: <http://pdatu.net.ua/course/view.php?id=1702>
- 5.Освітньо-професійна програма «Менеджмент» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент»
[/https://pdatu.edu.ua/images/navchalna-robota/opp/opp24/opp-b-ekon-1-management.pdf?v=03](https://pdatu.edu.ua/images/navchalna-robota/opp/opp24/opp-b-ekon-1-management.pdf?v=03)

НОТАТКИ

Навчальне видання

Чорнобай Лариса Михайлівна

“ ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ”

методичні рекомендації до вивчення самостійної роботи з дисципліни для
здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання бакалаврського рівня
освіти

Галузі знань 07 «Менеджмент»

Редактор: Волощук Ю.О.

Підписано до друку _____. 2024 р.

Формат 60х90/16 Ризографія. Авт. арк. _____.

Обл.-вид. арк. _____ Наклад _____ прим. Зам. _____.

Підготовлено до друку та видруковано
у ЗВО «Подільський державний університет»
32300, Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13

